

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
İLİTAM PROGRAMI

KUR'ÂN-I KERİM DERS NOTLARI
(IV. DÖNEM)

Hazırlayan:
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Maşuk ACAR

Güncelleme: 01.01.2026

KOCAELİ, 2026

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ HAFTA

ÜNİTE I: İSTİÂZE VE BESMELE KONUSU	5
İSTİÂZE VE BESMELE KONUSU.....	6
1. İSTİÂZE BAHSİ	6
2. Besmele Bahsi	8
ÖZET.....	11
DEĞERLENDİRME SORULARI	12

İKİNCİ HAFTA

ÜNİTE II: UYGULAMA.....	13
-------------------------	----

ÜÇÜNCÜ HAFTA

ÜNİTE III: VAKF VE İBTİDÂ: TANIMI VE MAHİYETİ.....	15
VAKF VE İBTİDÂ.....	16
1. Vakf ve İbtidâ'nın Tanımı, Önemi ve Gayesi.....	16
2. Vakf ve İbtidâ İle İlgili Eserler	17
3. Vakf Yapmanın Gerekçeleri	18
4. Vakf'ın Edâ Ediliş Şekilleri.....	19
5. İbtidâ	19
ÖZET.....	20
DEĞERLENDİRME SORULARI	22

DÖRDÜNCÜ HAFTA

ÜNİTE IV: UYGULAMA	23
--------------------------	----

BEŞİNCİ HAFTA

ÜNİTE V: VAKF ÇEŞİTLERİ VE İŞARETLERİ.....	25
VAKF ÇEŞİTLERİ VE İŞARETLERİ	26
1. Ortam (Makam) ve Şartlara Göre Edâ Edilen Vakflar	26
2. Lafız-Mana İlişkisine Göre Vakflar	27
3. İbnu'l-Enbârî (ö. 328/939)'ye Göre Vakf Çeşitleri	28
4. Ebu'l-A'lâ (ö. 599/1202)'ya Göre Vakf Çeşitleri ve İşaretler.....	28
5. Es-Secavendî (ö. 560/1165)'ye Göre Vakf Çeşitleri ve İşaretleri	29
ÖZET.....	31
DEĞERLENDİRME SORULARI	32

ALTINCI HAFTA

ÜNİTE VI: UYGULAMA	33
--------------------------	----

YEDİNCİ HAFTA

ÜNİTE VII: KUR'ÂN OKUMA TARZLARI (TAHKİK, TEDVİR, HADR)	35
KUR'ÂN OKUMA TARZLARI.....	36
1. Tertîl	36
2. Tahkîk	37
4. Hadr	38
3. Tedvîr	38
5. Hezrame	39
ÖZET	40
DEĞERLENDİRME SORULARI	41

SEKİZİNCİ HAFTA

ÜNİTE VIII: UYGULAMA	42
----------------------------	----

DOKUZUNCU HAFTA

ÜNİTE IX: KUR'ÂN'I KERİM'İN TİLAVET ADABI.....	44
KUR'ÂN'I KERİM'İ TİLAVET ADABI	45
1. Kur'ân'ı Tilavet Âdâbı	45
2. Talebenin Uyması Gereken Âdâb	46
3. Kur'ân Mualliminin Uyması Gereken Âdâb	47
4. Kur'ân Okuyanın Uyması Gereken Âdâb	47
5. Kur'ân'ı Dinlemenin Fazileti ve Adabı	49
ÖZET	50
DEĞERLENDİRME SORULARI	51

ONUNCU HAFTA

ÜNİTE X: UYGULAMA.....	52
------------------------	----

ON BİRİNCİ HAFTA

ÜNİTE XI: KUR'ÂN TİLAVETİNDE YAYGIN HATALAR	54
KUR'ÂN-I KERİM'İN OKUYUŞUNDA YAYGIN HATALAR	55
1. Lahn Konusu	55
2. Harflerde Mahreç ve Sıfat Hataları	56
3. Tecvid Uygulama Hataları	59
4. Vakf-İbtidâ Hataları	60
ÖZET	62
DEĞERLENDİRME SORULARI	63

ON İKİNCİ HAFTA

ÜNİTE XII: UYGULAMA.....	64
--------------------------	----

ON ÜÇÜNCÜ HAFTA

ÜNİTE XIII: KONULARINA GÖRE AŞR-I ŞERİFLER.....	66
KONULARINA GÖRE AŞR-I ŞERİFLER	67
2. Konularına Göre Aşırlar	67
3. Örnek Aşr-ı Şerifler ve Mealleri	68
ÖZET	73
DEĞERLENDİRME SORULARI	74

ON DÖRDÜNCÜ HAFTA

ÜNİTE XIV: UYGULAMA	75
KAYNAKÇA	76

BİRİNCİ HAFTA

ÜNİTE I: İSTİÂZE VE BESMELE KONUSU

KONULAR

1. İstiaze Konusu

- 1.1. İstiazenin Anlam Alanı
- 1.2. İstiazenin Kalıpları
- 1.3. İstiazenin Sure Evvelindeki Vecihleri

2. Besmele Konusu

- 2.1. Sure Evvelinde Besmele
- 2.2. Sure ortasında Besmele
- 2.3. İki Sure Arasında Besmele
- 2.3.1. el-Enfâl ile Berâe Arasında Besmele

AMAÇLAR

1. Kur'ân-ı Kerim'i okumaya nasıl başlanacağını öğrenebilmek
2. İstiazenin hangi formlarda okunabileceğini kavrayabilmek
3. Surelerin başında istiâze ve besmelenin okuma biçimlerini öğrenebilmek
4. İki sure arasında istiâze ve besmelenin okunuş şekillerini kavrayabilmek
5. İstiâze ve besmelenin önemini kavrayabilmek

HAZIRLIK SORULARI

1. İstiâze deyince ne anlıyoruz, araştırınız?
2. Besmele deyince ne anlıyoruz, araştırınız?
3. İstiazenin farklı kalıplarda okunmasının Kur'ân'ı anlamaya ne gibi etkisi olabilir?
4. İstiâze ile besmele arasında nasıl bir bağlantı olabilir, tartışınız?
5. Besmelenin sure ortaları ile ilişkisi olabilir mi, tartışınız?
6. Kur'ân tilavetinde besmelenin hükmünü bilmek zihin dünyamıza nasıl bir zenginlik katar?

İSTİÂZE VE BESMELE KONUSU

1. İstiaze Bahsi

Öncelikle Türkçede kalıp olarak “e‘ûzü besmele” şeklindeki ifadede bulunan “e‘ûzü/istiâze” kısmının ne anlama geldiğini izah etmek gerekir.

1.1. İstiazenin Anlam Alanı

İsti‘âze **الِإِسْتِعَاذَةُ** kelimesi, el-avz **الْعَوْدُ** kökünden türemiş ve istif‘âl vezninde olup, sözlükte “sığınmak” anlamına gelir. Kur‘ân-ı Kerim’de bu anlamda kullanılmış ayetler mevcuttur. Nahl suresi 98. Ayet-i kerimesinde:

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

“Kur‘ân okumak istediğin zaman, derhal o kovulmuş olan şeytandan Allah’a sığın”. Diye buyurulmuştur.

İstiâze yapılması ile ilgili Hz. Peygamber’den rivayet edilmiş pek çok hadis-i şerîf mevcuttur. **Buhârî**, *Edeb*, 44, 76, VII, 84; **Müslim**, *Selâm*, hno: 2203; **Ebû Dâvûd**, *Edeb*, 3, hno: 4780; **Nesâî**, *Eymân*, 12, hno: 3774). Bu hadislerle göre Efendimiz (s.a.s) malum olan (**أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ**) lafızlarıyla iztiâzede bulunmuştur. Bu nedenle, hem namazda hem de namaz dışında Kur‘ân okumaya istiâze ile başlamak, Kitap ve Sünnet’e uymak demektir. Bu siğada icma-ı ümmetin ittifakının bulunduğunu burada zikretmekte fayda vardır.

Kur‘ân’dan (bkz. **Hacc**, 52) öğrendiğimize göre, şeytan kalplere, hatta peygamberlerin kalbine bile vesvese vermeye gayret eder. Allah’a sığınmak ise, şeytanın vesvese atmasına mani olur (bkz. **A‘râf**, 201). İşte bu sebepten ötürü, Allah Teâlâ, peygamberine, Kur‘ân okurken istiâzede bulunmayı emretmiştir.

İslâm âlimleri, Kur‘ân okumak isteyen kimsenin kıraâte istiâze ile (eûzu çekerek) başlaması gerektiği hususunda ittifak etmişlerdir. Ancak bunun farz mı yoksa sünnet mi olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. **İbn Sîrîn** (ö. 110/728), **Atâ İbn Ebî Rabah** (ö. 11/732), Zahirî mezhebi imamı **Davûd İbn Ali** (ö. 270/728) ve **Fahrettin Râzî** (ö. 606/1210) ye göre, istiâze de bulunmak farzdır. Çünkü âyetteki “**Feste’iz billâh**”/Allah’a sığın” emri “**vucûb**” ifade eden bir emirdir. Bunlara göre, istiâzeyi terk eden günahkâr olur. **İbn Sîrîn**, “Bir kimse ömründe bir defa istiâze ederse bu vucûbiyet kendisinden kalkar. Diğer büyük çoğunluğa göre, Kur‘ân okurken istiâze yapmak sünnettir.

Bizi dinleyen birileri varsa istiâzeyi açıktan okumamızın, kimse yoksa veyahut namaz kılıyor isek gizli olarak söylememizin daha evla olduğunu belirtmek gerekir.

1.2. İstiâzenin Kalıpları

Ulemânın kâhir ekseriyetine göre, Kur'ân ve Sünnet'e uygunluğu dolayısıyla istiâze sığısı (أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ) şeklindedir. Hz. Peygamber'in Kur'ân tilâvet etmeye başlarken en çok bu kalıpla istiâze yaptığı mervîdir. (A. İbn Hanbel, *Müsned*, VI, 45; İbn Mâce, II, 1262). Bu sîgadan başka istiâze sığıları varsa da İslâm âlimleri tarafından yukarıda aktardığımız kalıp tercih olunmuştur. Kur'ân okurken birden fazla istiâze yapmak doğru değildir. Yalnız her sabah namazından sonra okunması müstehap olan Haşr Sûresinin son üç âyetinden evvel fazla istiâze yapmak caiz ve uygun görülmüştür. Bu hususta şu hadis-i şerif rivâyet edilmiştir: “**Kim sabahleyin üç defa (أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ) der ve sonra Haşr Sûresinin sonundaki üç âyeti okursa, Allah teâlâ ona akşama kadar, kezâ akşam okursa sabaha kadar istiğfâr edecek yetmiş bin melek vekil kılar (görevlendirir)**” (Dârmî, *Sünen*, II, 329). Diğer bir rivâyette de “**Eğer ölürse, şehid olarak ölür**” buyurulmaktadır (A. İbn Hanbel, *Müsned*, V, 26; Tirmizî, *Fezâil*, 22, hno: 2922). Hz. Peygamber'in bu müjdesini ihtiva eden bu sünnet, ülkemizde sabah ve akşam namazlarından sonra hâlihazırda icrâ edilmektedir.

1.3. İstiâzenin Sure Evvelindeki Vecihleri

Bir kişi Kur'ân okumaya sure başından başlıyorsa istiâze ile birlikte besmeleyi de okuması gerekir. Eğer sure ortasından okumaya başlıyorsa bu durumda besmeleyi okuyup okumaması noktasında muhayyerdir. Sure başında bulunan istiâzenin besmeleyle birlikte aşağıdaki vecihlerle okunması caizdir. Bunları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Tevbe suresi hariç, diğer surelerin evvelinde ittifakla **dört vecih** caizdir.

1) **Vasl-ı küll**, hem istiâzeyi hem de besmeleyi okuyacağımız sûreye vakf yapmadan vasletmektir.

2) **Kat-ı küll**, hem istiâze de hem de besmelede vakf yapıp sonra sûreye başlamak.

3) **Vasl-ı evvel, kat-ı sâni**, İstiâzeyi besmeleye bağlayıp, besmelede vakf yapmak. Yani, eûzu yu geçerek besmelede durmak.

4) **Kat-ı evvel vasl-ı sâni**, İstiâzede durup, besmeleyi sûreye bağlamak.

Bütün kıraât imamlarına göre, evvelinde besmele olmadığı için Tevbe suresine sadece iki vecih yaparak başlayabiliriz:

1) **Vakf**, istiâzede durup sonra besmele okumadan Tevbe suresine başlamak.

2) **Vasıl**, istiâzeyi Tevbe suresine bağlayarak (vaslederek) okumak. Bu durumda da besmele okunmuyor.

Uygulama şöyledir:

1) Vaslu'l-Küll / وصل الكل:

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿وَصَلِّ﴾ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿وَصَلِّ﴾ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

2) Kat'u'l-Küll / قطع الكل:

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿قَطَعُ﴾ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿قَطَعُ﴾ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

3) Kat'u'l-Evvel Vaslu's-Sânî / قطع الأول وصل الثاني:

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿قَطَعُ﴾ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿وَصَلِّ﴾ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

4) Vaslu'l-Evvel Kat'u's-Sânî / وصل الأول قطع الثاني:

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿وَصَلِّ﴾ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿قَطَعُ﴾ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Sure evvelinden okumaya başlayan bir kişi, bu vecihlerden herhangi birini tercih edebilir. Zira söz konusu vecihlerin hepsi caizdir.

2. Besmele Bahsi

Besmelenin lafzı بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ dir. “Besmele”, Arapça’da masdardır. “Bismillah” “Allah’ın adıyla” anlamındadır. “Bismillahi’r-Rahmâni’r-Rahîm”, “Rahmân ve Rahîm olan Allah’ın adıyla başlarım” demektir. Kur’ân-ı Kerim’de iki çeşit besmele vardır: **Birisi**, sûrelerin başında yazılan ve her sûreyi birbirinden ayıran besmeleler. **Diğeri**, Naml Sûresinin 30. âyetindeki besmele. Bu besmele, şüphesiz bu âyetin bir parçası ve Kur’ân’ın da bir âyetidir. Şimdi de sure evvelinde, ortasında ve iki sure arasındaki besmelelerle ilgili bahse bakalım.

2.1. Sure Evvelinde Besmele

Kıraât imamaları, sûre başlarında bulunan besmelelerin okunması hususunda ittifak etmişlerdir. Okumaya başlayan kimse, sûre evvelinden başlıyorsa, besmele çekmelidir. Bu hüküm, Tevbe suresi hariç diğer bütün sûreler için geçerlidir. Tevbe suresinin başında bismelenin okunmaması hususunda da ittifak vardır.

Fatiha suresinin başında bismelenin hükmü ile alakalı şunları söyleyebiliriz:

Hanefilere göre, bismelenin Kur’ân’a yazılması, onun Kur’ân olduğunu gösterse de her sureden bir âyet olduğunu göstermez. Bismelenin, namazda Fatiha ile bareber açıktan okunmadığına dair hadisler de onun, Fâtiha’dan bir âyet olmadığına delildir. O halde her sûre başında bulunan besmele, müstakil bir âyettir, sûreye dâhil değildir. Yalnız Naml Sûresinin ortasında geçen besmele, o sûrenin bir âyetidir.

Şâfîiler ise, Besmele'yi Fâtiha'dan bir âyet saymıştır. Öteki sûrelerdeki besmeleler hakkında ise farklı görüş beyanında bulunan Şafîî, kâh Besmele her sûrenin âyetidir, kâh yalnız Fâtiha'dan bir âyettir, diyerek farklı iki yaklaşım sergilemiştir.

2.2. Sure Ortasında Besmele

Bütün kıraat imamları, sure ortasında bismelinin okunup okunmaması hususunda muhayyerlik görüşünü benimsemiştir. Yani besmele okunabilir veyahut terkedilebilir. Bu konuda Berâe suresi ile diğerleri arasında bir fark yoktur. Fakat bazı âlimler Berâe suresinin ortasını başına tabi ederek, okunmamasının daha uygun olacağı kanaatini taşımıştır.

2.3. İki Sure Arasında Besmele

İki sure arasında besmelelerin okunuşu ile alakalı kıraat âlimleri üç kısma ayrılmışlardır:

A) İmâm-ı Âsım'ın da aralarında olduğu bu grubun benimsediği görüşe göre iki sure arasındaki besmeleyi üç vecihle okumak caizdir:

1) Kat'u'l-Küll / قطع الكل: Vechin tatbiki şöyledir:

وَمَا يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿قَطَعُ﴾ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿قَطَعُ﴾ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ

2) Kat'u'l-Evvel Vaslu's-Sânî / قطع الأول وصل الثاني: Vechin tatbiki şöyledir:

وَمَا يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿قَطَعُ﴾ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿وَصَلَّ﴾ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ

3) Vaslu'l-Küll / وصل الكل: Vechin tatbiki şöyledir:

وَمَا يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿وَصَلَّ﴾ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿وَصَلَّ﴾ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ

B) İkinci grupta ise bismelinin terkedilmesi görüşü benimsenmiştir ki bu görüşün tek temsilcisi İmam Hamze'dir:

Hamze, sadece vasıl veçhini caiz görmüştür. Vechin tatbiki şöyledir:

وَمَا يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿وَصَلَّ﴾ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ

C) Bu görüşün savunucuları ise iki sure arasındaki bismelinin beş vecihle okunabileceğini caiz görmüşlerdir:

1., 2. ve 3. Vecihler A bendinde zikredilenlerle aynıdır. 4. Vecih ise B bendindeki İmam Hamze'nin görüşü ile aynı olup vasl “bilâ Besmele / الوصل بلا بسملة” şeklinde adlandırılır.

Kısaca bu grup, yukarıda sayılan dört veçhe ilave olarak bir vecih daha eklerler. O da şudur:

5) Sekt bilâ Besmele / السكت بلا بسملة: Vechin tatbiki şöyledir:

وَمَا يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿سَكَّتْ﴾ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ

2.3.1. el-Enfâl ile et-Tevbe (Berâe) Arasında Besmele

Kıraat imamları bu konuda üç vecih caiz görmüşlerdir. Bu vecihlerin hepsinde besmele terkedilir:

- 1) Vakf: el-Enfâl suresinin sonunda durarak (nefes alarak), Berâe suresine devam etmek.
- 2) Sekt: el-Enfâl suresinin sonunda sekte yaparak (nefes almadan), Berâe suresine devam etmek.
- 3) Vasl: el-Enfâl'in sonunu Berâe'nin evveline bağlayarak okumak.

ÖZET

İslâm âlimleri, Kur'an okumak isteyen kimsenin kıraâte istiâze ile (eûzu çekerek) başlaması gerektiği hususunda ittifak etmişlerdir. Bu nedenle, hem namazda hem de namaz dışında Kur'an okumaya istiâze ile başlamak, Kitap ve Sünnet'e uymak demektir. Zira Hz. Peygamber (s.a.v) in okumaya başlamadan evvel istiâze yaptığı sahîh rivâyetlerde mevcuttur. Ancak bunun farz mı yoksa sünnet mi olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir. Bismelenin sure evvelinde vecihleri vardır ve bunlar dört çeşittir.

- 1) **Vasl-ı küll.**
- 2) **Kat-ı küll.**
- 3) **Vasl-ı evvel, kat-ı sâni.**
- 4) **Kat-ı evvel vasl-ı sâni,**

Okuyucu bu vecihlerden birini tercih ederek tilavetine başlar.

Besmele / Bismillah ise, "Allah'ın adıyla başlarım" anlamındadır ve bu da kıraât açısından birçok yönden ele alınmıştır. Kıraât imamları, sûre başlarında bulunan besmelelerin okunması hususunda ittifak etmişlerdir. Okumaya başlayan kimse, sûre evvelinden başlıyorsa, besmele çekmelidir. Bu hüküm, Tevbe Sûresi hariç diğer bütün sûreler için geçerlidir. İki sûre arasında besmeleyi okuma hususunda da ihtilaf vardır. Kıraât imamlarının bir kısmı iki sûre arasında besmeleyi okurken bazıları da burada besmeleyi terk etmişlerdir.

İki sure arasında besmelelerin okunuşu ile alakalı kıraat âlimleri üç kısma ayrılmışlardır:

A) İmâm-ı Âsım'ın da aralarında olduğu bu grubun benimsediği görüşe göre iki sure arasındaki besmeleyi üç vecihle okumak caizdir:

- 1) Kat'u'l-Küll.
- 2) Kat'u'l-Evvel Vaslu's-Sâni.
- 3) Vaslu'l-Küll.

B) İkinci grupta ise bismelenin terkedilmesi görüşü benimsenmiştir ki bu görüşün tek temsilcisi İmam Hamze'dir.

C) Bu görüşün savunucuları ise iki sure arasındaki bismelenin beş vecihle okunabileceğini caiz görmüşlerdir: **1., 2. ve 3.** vecihler A bendinde zikredilenlerle aynıdır. **4.** Vecih ise B bendindeki İmam Hamze'nin görüşü ile aynı olup Vasl bilâ Besmeledir. **5)** Sekt bilâ Besmele'dir.

Sûre Ortasında Besmeleye gelince, kıraat imamlarına göre sûrenin ortasından başladığında, besmeleyi okumak veya terk etmek caizdir. Enfâl ile Berâe arasında Besmele konusunda da kıraat imamları üç vecih caiz görmüşlerdir.

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Kur'ân okumak isteyen kimsenin kırâate istiâze ile (eûzu çekerek) başlamasının hükmü nedir?

- a) Câiz
- b) Vacip
- c) Muhtelefun fih
- d) Sünnet

2. Aşağıdakilerden hangisi el-Enfâl ile Berâe arasında Besmele okumanın caiz olan hükümlerinden biri değildir?

- a) Vakf
- b) Vasl
- c) Sekt
- d) Vasl bilâ Besmele

3. Aşağıdakilerden hangisi iki sure arasında Besmele ile alakalı imâm-ı Âsım'ın da aralarında olduğu ilk grubun benimsediği görüşe göre okuyuşu caiz olan bir vecih değildir?

- a) وَمَا يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿قَطَعُ﴾ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿قَطَعُ﴾ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ
- b) وَمَا يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿وَصَلِّ﴾ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿قَطَعُ﴾ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ
- c) وَمَا يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿وَصَلِّ﴾ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿وَصَلِّ﴾ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ
- d) وَمَا يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿قَطَعُ﴾ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿وَصَلِّ﴾ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ

4. Aşağıdakilerden bilgilerden hangisi doğrudur?

a) Hem namazda hem de namaz dışında Kur'ân okumaya istiâze ile başlamak, Kitap ve Sünnet'e uymak demektir.

b) Her sabah namazından sonra okunması vacip olan Haşr Sûresinin son üç âyetinden evvel fazla istiâze yapmak gerekir.

c) İslâm âlimleri, Kur'ân okumak isteyen kimsenin kırâate istiâze ile (eûzu çekerek) başlaması gerektiği hususunda ihtilaf etmişlerdir.

d) İki sure arasında besmelelerin okunuşu ile alakalı sekt bilâ Besmele ile okumak veçhi bulunmaz.

5. Aşağıdakilerden hangisi الوَصْلُ بِلَا بِسْمَلَهُ ifadesinin karşılığıdır?

- a) Besmeleyi sureye bitirştirmek.
- b) Sureyi Eûzu olmadan okumak
- c) İki sureyi Besmelesiz birleştirmek
- d) İkinci sureyi Besmeleli okumak

İKİNCİ HAFTA

ÜNİTE II: UYGULAMA

KONULAR:

- **YÜZÜNE OKUMA** (Kur'ân-ı Kerim'i Karşılıklı Okuyarak Tecvid Konularını Usulüne Uygun Olarak Tatbik Etmek)

- **9. CÜZ'ÜN İLK 10 SAYFASI**

- **EZBER: FETİH SURESİ I**

ÜÇÜNCÜ HAFTA

ÜNİTE III: VAKF VE İBTİDÂ: TANIMI VE MAHİYETİ

KONULAR

1. Vakf ve İbtidâ'nın Tanımı, Önemi ve Gayesi
2. Vakf ve İbtidâ ile ilgili Eserler
3. Vakf Yapmanın Gerekçeleri
4. Vakf'ın Edâ Ediliş Şekilleri

AMAÇLAR

1. Vakf ve İbtidâ'nın önemini kavramak
2. Kur'ân'da durakların işleyiş tarzını öğrenmek
3. Vakf'ın tarihsel seyrini kavramak
4. Vakf ve İbtidâ ile ilgili önemli eserleri tanıyabilmek
5. Ayetlerde vakfetmenin sebebini öğrenebilmek

HAZIRLIK SORULARI

1. Vakf ve İbtidâ deyince ne anlıyoruz, araştırınız?
2. Vakf ve İbtidâ'nın işleyişini bilmek Kur'ân tilavetine nasıl bir etkisi olabilir?
3. Vakf ve İbtidâ arasında ne farklar olabilir, tartışınız?
4. Vakf ve İbtidâ deyince aklınıza hangi eserler geliyor?
5. Vakf'ın edâ ediliş biçimleri neler olabilir, araştırınız?

VAKF VE İBTİDÂ

Giriş

Kur'ân-ı Kerim'in nüzülüyle başlayan vakf ve ibtidâ ilmi, Hz. Peygamber'in uygulamasına kadar gitmektedir. Zira bu konuya ilk dikkatleri çeken, hatta huzurunda buna dikkat etmeyenleri uyaran Hz. Peygamber'in uygulama ve ikazları, bu konunun önemine işaret eden önemli referanslardır.

Kur'ân-ı Kerim'in, okunmak, dinlenmek, anlaşılacak ve tam anlamıyla amel etmek için Allah tarafından nazil olduğu hakikatini pek çok ayetten anlayabiliriz. Şu ayetlerde olduğu gibi:

“Kuran okunduğu zaman ona kulak verin, dinleyin ki merhamet olunasınız.” (A'râf, 204), *“Anlayabilesiniz diye biz onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik.”* (Yusûf, 2). Bu ayetlerden hareketle Yüce Allah'ın mesajını layıkıyla okuyabilmek ve anlamlandırabilmek için tecvid iliminin ve özellikle onun çok önemli bir rüknü sayılan vakf ve ibtidâ konularının bilinmesi zaruri bir durumdur. Vakf ve ibtidâ konusunun ise büyük ölçüde Arapça ve ayetlerin mana ve muhtevasına hâkim olmayı gerektirdiğinden, birbiriyle olan sıkı irtibatı gözlemleyebiliriz.

1. Vakf ve İbtidâ'nın Tanımı, Önemi ve Gayesi

Vakf, الوُفُّ lugatte “durmak” anlamına gelmektedir. Tecvid ıstılahında ise, “Kelime sonlarında nefes alarak sesi kesmektir” şeklinde tanımlanmıştır. Bu tarife göre vakf, kelime ortasında olmaz, mutlaka kelimenin sonunda yapılmalıdır. Vasl halinde iki kelime arasında nefes almak mümkün olmadığı için, vakf genellikle istirahat etmek ve nefes almak için tercih edilir ve böylece ayetlerin manası bozulmayarak maksat açıkça anlaşılabilir olur. Ayrıca Arapçada sükûn ile ibtidâ mümkün olmadığından ibtidânın hareke ile yapılması gerektiğinin altını çizmekte fayda vardır.

İbnü'l-Cezerî (ö. 833/1429)'nin tarifine göre:

“Vakf, kelime üzerinde, tilavete tekrar başlamak niyetiyle, adet olduğu şekilde, nefes alacak kadar bir zaman sesi kesmekten ibarettir.” (İbnü'l-Cezerî , *en-Neşr*, I, 240)

Zekeriyâ el-Ensârî (ö. 926/1520)'nin vakfın tarifini temsili bir şekilde şöyle izah eder:

“Kur'ân okuyucusu yolcu gibidir. Vakflar da yolcunun konakladığı konak yerlerine benzer. Konak yerlerinin bereketliliği, suyun mevcudiyeti vb. şeylerde birbirinden farklı olduğu gibi; vakflar da 'tamam' ve 'hasen' olmakla birbirinden farklıdır. Binâen aleyh yolcu yani kârî

*misafir olacağı, konaklayacağı (duracağı) yeri iyi seçmelidir.”*der. (Zekeriyâ el-Ensârî, *el-Maksad*, s. 2-3).

Vakf ve İbtidâya riayet, bizzat Hz. Peygamberin fiili sünnetiyle sabittir. Ümmü Seleme (r.a) Rasulullah (s.a.v.)’in okuyuşundan bahsederken ‘Hz. Nebî, Kuran okuduğu zaman kırâatını ayet ayet keserdi’ der ve Fatıha suresinin ilk üç ayetini, aralarında vakf yaparak okuduğunu rivayet eder.

Aynı şekilde kaynaklarda, Hz. Cebrail’in vahiy esnasında, Hz. Peygamberin de tilavet esnasında yapmış olduğu vakflarla ilgili rivayetlere rastlanmakta ve buna göre isim verildiği görülmektedir. Bu bağlamda, Hz. Cebrail’in yapmış olduğu vakflara ‘**Vakf-ı Cibrîl**’, Hz. Peygamber’e ait olana ise ‘**Vakf-ı Nebî**’ veya ‘**Vakf-ı Ğufrân**’ denilmiştir. (Bir sonraki ünite de bu vakıfların içerik detayları ele alınacaktır.) Bu konunun önemine dair, Asr-ı Saadette yaşanmış şu hadise de mevcuttur. Bir gün Hz. Rasulullah’ın huzurunda bir zat halka hitab ederken: ... مَنْ يُطِيعَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ رَشَدَ وَمَنْ يَعْصِيهِمَا أَيْكِسِينِ إِسْيَانِ عَدَنِ...’ dedi ve durdu. Bunun üzerine Hz. Rasulullah, ‘Sen iyi bir hatip değilsin. Sen şöyle söyle: وَمَنْ يَعْصِيهِمَا فَقَدْ ضَلَّ’ Allah ve Rasulüne isyan eden sapmıştır.’ Hz. Ali’den rivayet edilen, Müzzemmil 4. ayeti hakkında:

التَّرْتِيلُ هُوَ تَجْوِيدُ الْحُرُوفِ وَمَعْرِفَةُ الْوُقُوفِ

‘Tertil, harfleri tecvide riayet ederek okumak ve vakf yerlerini bilmektir.’ şeklindeki sözü de bu konunun ne denli önemli olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu konu ile ilgili önemli bir eseri bulunan İbnü’l-Enbârî de, “Vakf ve İbtidâyı bilmek, Kur’ân’ın kemalindedir. Kur’ânın manalarını anlamak, onun fasıllarını bilmekle ancak gerçekleşir. Bu da, vakf ve İbtidâyı öğrenmenin ve öğretmenin mutlaka gerekli olduğunu gösterir.” demiştir. Sıradan bir edebî metinde bile başlanacak ve durulacak yerlere riayet etmemenin o metni anlaşılabilir kılacağı hepimizce malumken, Kur’ân gibi eşine rastlanması mümkün olmayan mu’ciz bir kelâmda buna ne kadar değer atfedilse azdır.

2. Vakf ve İbtidâ İle İlgili Eserler

Önemine işaret ettiğimiz vakf ve ibtidâ konusunda İslam âlimleri, hasseten Kur’ân hizmetine ömrünü adanmış tecvit ve kıraat âlimleri, Müslümanların hata işlemelerini önlemek maksadıyla pek çok eser kaleme almışlardır.

Vakf konusunda yazılmış eserlerin Hicrî ikinci asırdan itibaren başladığını söylersek, bu konuya ne kadar erken ihtiyaç duyulduğunu ve buna çare olacak eserlerin telifine neden başladığını anlamak zor olmayacaktır.

Vakf ve ibtida ile ilgili ilk eser yazan kişinin, el-Kisâî (ö.189/804)'nin hocası Muhammed b. Hasan er-Ruasî olduğu söylenir. Fakat başka kaynaklar bu konuda ilk eser yazan kişinin tâbiînden *Kitâbü'l-vukûf* adlı eseriyle Şeybe b. Nisâh (ö. 130/748) olduğunu belirtmiştir. Bu dönemden sonra, bu sahada eser yazan bazı âlimler şunlardır: ez-Zeccâc (ö.310/923), İbnü'l-Enbârî (ö.328/939), en-Nehhâs (ö.353/964), ed-Dânî (ö.444/1052), Muhammed b.Tayfur es-Secavendî (ö.560/1165), İbnü'l-Cezerî (ö.833/1429), el-Üşmûnî (ö.900/1493). Vakf ve İbtida ile ilgili yazılmış eserler içerisinde en çok tutulan ve rağbet gören, İbnü'l-Enbârî (ö.328/939)'nin '*el-Îdah fi'l-vakf ve'l-ibtidâ*' ile es-Secâvendî (ö.560/1165)'nin '*İlelu'l-vukûf*' veya '*Kitabu'l-vakf ve'l-ibtidâ*' adlı eseridir.

Bu alanda yazılmış önemli ve öne çıkan birkaç eseri müellifleri ile birlikte burada vermeğe çalışacağız:

1. *Kitâbu'l-vakf ve'l-ibtidâ*: Darer b. Sa'îd (ö. 129/746)
2. *el-Vakf ve'l-ibtidâ*: Yahyâ b. Mübârek el-Yezîdî (ö. 202/817)
3. *el-Mekâti' ve'l-mebâdi'*: Sehl b. Muhammed es-Sicistânî (ö. 248/862)
4. *el-Îdah fi'l-vakf ve'l-ibtidâ*: Muhammed b. Kâsım el-Enbârî (ö. 328/939)
5. *Vukûfu'n-Nebî fi'l-Kur'ân*: Muhammed b. İsâ el-Endelûsî (ö. 400/1017)
6. *el-Hidâye fi'l-vakf*: Mekkî b. Ebû Tâlib (ö. 437/1045)
7. *el-Müktefâ fi'l-vakf ve'l-ibtidâ*: Ebû Amr ed-Dânî (ö. 444/4052)
8. '*İlelu'l-vukûf / Kitâbu'l-vakf ve'l-İbtidâ*': İbn Tayfûr es-Secâvendî (ö. 560/1164)
9. *el-İhtidâ fi'l-vakf ve'l-ibtidâ*: Muhammed İbnü'l-Cezerî (ö. 833/1429)
10. *Menâru'l-hudâ fi'l-vakf ve'l-İbtidâ*: Ahmed b. Abdulkerim el-Üşmûnî (ö. 960/1494)
11. *Kur'ân Kırâatında Vakf ve İbtidâ*: Nihat Temel

3. Vakf Yapmanın Gerekçeleri

Bu konuda tecvit ve kırâat âlimleri arasında ihtilaf mevcuttur. Kısaca bu görüşler şunlardır:

a) Âlimlerin bir kısmına göre **vakf yapmada esas, bir ayetin sonudur**. (Buna, 'ayet başı' da denir: Ruûsü'l-ây) Kelamın tamam olup olmamasına bakılmaz. Ayetin manası, kendisini takip eden ayette devam etsin veya etmesin, fark etmez, durum aynıdır.

b) Bir kısım âlimlere göre ise **vakf yapmada esas, manadır**. Buna göre, ayet başı olsun veya olmasın, mana devam ediyorsa bu mananın bütünlüğü esas alınır ve tamamlandığı yerde vakf yapılır. Bu durumda, mananın tamamlanması, kelamın tamamlanmasından daha genel bir görünüm arzeder.

c) Bazı âlimlere göre de **vakf yapmada esas, kelamın tamam olmasıdır**. Yani, vakf için kelamın, lafiz ve mana yönüyle tamam olduğu yerlerde vakf yapılabilir. Bu gün yeryüzünde kiraati en yaygın okunan imam Asım'ın kiraati de bu doğrultudadır.

d) Diğer bazı âlimlerin görüşü ise, **vakf yapmada esas, nefesin kesilmesidir**. Bu görüşte olanların, ayet başlarına riayet ederek vakf yaptıkları, ayet ortalarında hiçbir vakfa itibar etmedikleri bildirilir.

4. Vakf'ın Edâ Ediliş Şekilleri

Vakfta esas olan iskândır. İskân, sonu harekeli olan bir harfin sakin kılınmasıdır. Nasıl ki sükûnla ibtidâ olmuyorsa harekeli bir harfin üzerinde vakf da yapılmaz. Şimdi kısaca bu yerleri görelim.

1. Kelimenin sonu sakin ise, olduğu gibi bırakılır. فَأَنْصَبُ gibi.
2. Kelimenin sonu hurûf-i med ile bitiyorsa, med yapılarak (bir elif miktarı uzatılarak) okunur. نَصْرُنَا ، رَبِّي
3. Kelimenin sonu Medd-i Ârız ile bitiyorsa malum vecihler ile okunur. (Meddler konusuna müracaat ediniz.)
4. Hüve (هُوَ) ve hiye (هِيَ) zamirlerinde vakfedilince, zaman zaman farklılıklar göze çarpmaktadır. Bazı okuyucular, (hüv ve hiy) diye dururlar ki bu hatadır. Bu kelimelerde vakf, هُوَ ، هِيَ (hû ve hî) şeklinde med ile yapılmalıdır.
5. Kelimenin sonu tenvinli ise vakf durumunda tenvin düşer ve sonu sâkin kılınır. = رَجِيمٌ
رَجِيمٌ

Eğer kelimenin sonunda elif üzerine iki üstün bulunuyorsa, bu durumda tenvinden bedel elif üzerine vakfedilir. عَلِيمًا = عَلِمًا

6. Kelimenin sonunda açık tâ (ت) bulunuyorsa tâ'nın sükûnuyla okunur. Ancak tâ-i marbûta diye isimlendirilen yuvarlak tâ (ة) ise bu durumda “tâ” harfi “he” (ه) harfine dönüştürülür. (رَحْمَةٌ = رَحْمَةٌ) (مُسْلِمَاتٍ = مُسْلِمَاتٍ)

7. Müfred müzekker gaib zamirler vakif halinde sadece he (ه) harfinin harekesi düşer.

لَهُ = لَهُ ، فِيهِ = فِيهِ

Elif üzerine vakf vb. birkaç hususun tafsilatı daha önceki ünitelerden “Kur’ân Hattından Kaynaklanan Okuma Kuralları” bahsinde ele alındığından burada tekrar zikredilmeyecektir.

5. İbtidâ

İbtidâ الإبتداء ise; lugatte “başlamak” manasında olup, Kur’ân tilavetinde, ilk olarak Kur’ân okumaya başlamak veya vakf yaptıktan sonra en uygun kelimedenden tilavete yeniden

başlamaktır. Görüldüğü gibi, ibtidadan maksat, ya vakf yapıldıktan sonra veya ilk olarak kiraate yapılan başlangıçtır.

İbtidâ ancak, ihtiyari olur. Çünkü vakftaki zaruret bunda yoktur. İbtida ancak, mânanın müstakil olması, maksadın yerine gelmesi ile caizdir. Bu da vakf gibi, dört kısma ayrılır. Bunlar; vakfın tam olup olmaması, mânanın bozulması ve muhal olması bakımından **tâm**, **kâfi**, **hasen ve kabîh** gibi farklı kısımlardır.

ÖZET

Tecvid ıstılahında vakf: “Kelime sonlarında nefes alarak sesi kesmektir” şeklinde tanımlanmıştır. Vakıf ve İbtida, Kur'anın manasıyla alakalı olan bir durumdur. Bu yüzden Ayetlerin doğru anlaşılması, farklı anlamlara kaymaması için uygun yerlerde durmak ve uygun yerlerden tilavete başlamak esastır. Edebî bir metinde, o metnin anlaşılması için imla kurallarına riayet ne anlama geliyor ise, Kur'an tilavetinde de vakf ve ibtidaya riayet aynı anlamı taşımaktadır. Dolayısıyla vakf ve ibtida, hem ayetlerin mana bütünlüğünün korunması açısından hem de tilavetin doğru ve sahih bir şekilde yürütülmesi (telaffuz) açısından büyük bir önem arz eder. Diğer bir ifadeyle, ayetlerde nerede vakfedileceği ne kadar önem arz ediyorsa, nasıl ve ne şekilde vakfedileceği de aynı öneme haizdir.

Vakf yapmanın gerekçeleri ihtilaflı olup şunlardır:

- a) Vakf yapmada esas, bir ayetin sonudur.**
- b) Vakf yapmada esas, manadır.**
- c) Vakf yapmada esas, kelamın tamam olmasıdır.**
- d) Vakf yapmada esas, nefesin kesilmesidir.**

Önemine işaret ettiğimiz vakf ve ibtidâ konusunda İslam âlimleri, hasseten Kur'ân hizmetine ömrünü adanmış tecvit ve kıraat âlimleri, Müslümanların hata işlemelerini önlemek maksadıyla pek çok eser kaleme almışlardır. Bu eserlerin bir kısmını yukarıda zikretmeye çalıştık.

İbtidâ “başlamak” manasında olup, Kur'ân tilavetinde, ilk olarak Kur'ân okumaya başlamak veya vakf yaptıktan sonra en uygun kelimedenden tilavete yeniden başlamaktır.

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Aşağıdakilerden hangisi vakf ve ibtida ile ilgili ilk eser yazan kişi olduğu söylenir?

- a) Muhammed b. Hasan er-Ruasî
- b) Abdulkerim el-Üşmûnî
- c) Muhammed İbnü'l-Cezerî
- d) Yahyâ b. Mübârek el-Yezîdî

2. Aşağıdakilerden hangisi vakf yapmanın gerekçeleri arasında sayılmaz?

- a) Vakf yapmada esas, bir ayetin sonudur.
- b) Vakf yapmada esas, kelamın tamam olmasıdır
- c) Vakf yapmada esas, nefesin kesilmesidir
- d) Vakf yapmada esas, lafızdır.

3. *Menâru'l-Hudâ fî'l-Vakf ve'l-İbtidâ* adlı eser aşağıdaki müelliflerden hangisine aittir?

- a) Muhammed b. Kâsım el-Enbârî
- b) Abdulkerim el-Üşmûnî
- c) Muhammed b. İsâ el-Endelûsî
- d) Mekkî b. Ebî Tâlib

4. Aşağıdaki müellif-eser karşılaştırmasından hangisi yanlıştır?

- a) *Kitâbu'l-Vakf ve'l-İbtidâ*: Darer b. Saîd
- b) *el-Vakf ve'l-İbtidâ*: Yahyâ b. Mübârek el-Yezîdî
- c) *el-Mekâti'u ve'l-Mebâdî*: Ebû Hâtim es-Sicistânî
- d) *el-İzâh fî'l-Vakf ve'l-İbtidâ*: Muhammed b. Kâsım el-Enbârî

5. Hz. Peygamber'e ait olan vakfların adı aşağıdaki seçeneklerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- a) Vakf-1 Güfrân
- b) Vakf-1 Cibrîl
- c) Vakf-1 Rahmet
- d) Vakf-1 Lâzım

DÖRDÜNCÜ HAFTA

ÜNİTE IV: UYGULAMA

KONULAR:

- **YÜZÜNE OKUMA** (Kur'ân-ı Kerim'i Karşılıklı Okuyarak Tecvid Konularını Usulüne Uygun Olarak Tatbik Etmek)

- **9. CÜZÜN SON 10 SAYFASI**

- **EZBER: *FETİH SURESİ II***

BEŞİNCİ HAFTA

ÜNİTE V: VAKF ÇEŞİTLERİ VE İŞARETLERİ

KONULAR

1. Vakfın Mertebeleri
2. Ortam (Makam) ve Şartlara Göre Edâ Edilen Vakflar
3. İbnu'l-Enbârî'ye Göre Vakf Çeşitleri
4. Ebu'l-A'lâ'ya Göre Vakf Çeşitleri ve İşaretler
5. es-Secâvendî'ye Göre Vakf Çeşitleri ve İşaretleri

AMAÇLAR

1. Vakfın anlamını, içeriğini ve amacını açıklayabilmek
2. Vakfın çeşitlerini genel hatlarıyla öğrenmek
3. Vakf konusunda öne çıkan görüşleri kavramak
4. Vakfın çeşitlerini öğrenmek ve bu sayede durulacak yerlerde bilinçli vakf yapmak
5. Mushaflarımızda yer alan vakf işaretlerinin mucidi es-Secâvendî'nin sistemini yakından tanımak

HAZIRLIK SORULARI

1. Vakf mertebeleri deyince ne anlıyorsunuz, araştırınız?
2. Vakf çeşitlerini tanımak Kur'ân'ın okunuşuna ne gibi bir etkisi olmuş olabilir?
3. Vakf sistematiği içerisinde görüş aktaranlar arasındaki farklar neler olabilir, tartışınız?
4. Kur'ân kelimeleri üzerinde vakf etmenin hedefi sizce neler olabilir, araştırınız?

VAKF ÇEŞİTLERİ VE İŞARETLERİ

Giriş

Vakf ve ibtidanın anlam boyutuyla ve tilavet yönünden son derece önemli bir yere sahip olması hasebiyle ulemâ, Kur'ân-ı Kerim'in bütün ayetlerinde, mananın doğru anlaşılacağı en uygun yerde vakf ve ibtida yerlerini tek tek tespit ve tetkik ederek incelemişler ve bu konu da müstakil başlıca eserler yazmışlardır. Bu durum, okuyucuyu ayetlerin anlamlarını hatalı anlamaktan korumayı amaçladığı gibi, yanlış telaffuz şekillerinin de bertaraf edilmesini sağlamaya yöneliktir. Dolayısıyla vakf ve ibtidalar, icra edilmiş durumlarına göre çeşitlendirilip adlandırılmışlar, ayrıca bir takım rumuzlarla belirtilerek pratik hale getirilmişlerdir.

Secâvendler, Türkçedeki noktalama işaretlerine benzer. Okunan yerin manâsı göz önüne alınarak konulmuşlardır. Kırâat ve tecvit âlimleri, vakf ve ibtidayı çeşitlendirirken bunları farklı ıstılahlarla isimlendirmişlerdir. Hatta ıstılahları koyarken hareket tarzlarını bile farklı belirlemişlerdir. Kırâat âlimlerinin yapmış olduğu tasnifler kısmen benzerlik göstermekle birlikte bazen farklılık arz ettiği de görülmektedir. Bu tasniflendirmede ve her bir tasnife özel bir rumuz tayin etmede özellikle **Muhammed b. Tayfûr es-Secâvendî** (ö. 560/1165) öne çıkmaktadır. Secâvendî, vakf ve ibtida konusunda yazmış olduğu eser ile İslam aleminde en çok tutulan ve bugün elimizdeki matbu Mushaflarda tespit etmiş olduğu remizleri kullanılan bir alim olarak öne çıkar. Bu zat, vakfları muayyen kaideler ve kategorilere ayırdığı gibi her kaideye delalet eden bir rumuz tayin etmiş, kendisine izafeten bu vakflara 'secâvend' denilmiştir. Dolayısıyla, 'Kur'ân-ı Kerim'deki Secâvendler' denilince de, Secâvendî'nin vakf ve ibtida ile ilgili tayin etmiş olduğu remzler anlaşılmaktadır. Secâvendî gibi, İbnu'l-Enbârî (ö. 328/939) ve Ebu'l-'Alâ (ö. 599/ 1202) da bir takım vakf işaretleri belirlemiş, bazı Mushaflar da bu vakf rumuzlarına göre işaretlenmiştir. Bu işaretleri ilk defa Secâvendî'nin kullandığı bilinmektedir.

Vakf ve ibtida alanında yapılan tasnifleri şu başlıklar altında gösterebiliriz:

1. Ortam (Makam) ve Şartlara Göre Edâ Edilen Vakflar

Bu başlık altında vakfların (nefes, imtihan, kasıt vb.) bazı şartlara bağlı olarak gelişen taksimatını göreceğiz. Bunlar kısaca dört başlıktır:

a- Izdırârî Vakf (الْوَقْفُ الْإِضْطِرَّارِي): Tilavet esnasında meydana gelen nefesin kesilmesi, daralması, unutma veya devam etmeye güç yetirememesi durumunda zorunlu olarak durmaktır. Mana tamamlanmamış dâhi olsa zaruretten dolayı durulduğu için böyle bir vakf caizdir.

b- İhtiyârî Vakf (الْوَقْفُ الْإِحْتِيَارِي): Hiçbir zaruri sebep olmadan, vakf yapmayı kast ederek kelamın tamamlandığı kanaatiyle uygun yerde yapılan vakftır. İbnü'l-Cezerî bu kısmı, “Kelamın tamamlandığı vakf çeşidi” olarak tanımlamıştır.

c- İhtibârî Vakf (الْوَقْفُ الْإِحْتِبَارِي): Bir hocanın huzurunda, kıraat esnasında vakf yapan öğrenci/kimsenin, kıraatindeki bilgisini ve maharetini ortaya koymak maksadıyla, bu vakfi temellendirerek neden yaptığını açıklamasıdır. Buna, ‘imtihan için yapılan vakf’ denir.

d- İntizârî Vakf (الْوَقْفُ الْإِنْتِظَارِي): Kur’ân-ı Kerim’in bir kelimesi üzerinde çeşitli rivayetler cemedildiği zaman, kıraat farklılıkları icra edilirken her bir okuma üzerinde yapılan vakfa denir.

2. Lafız-Mana İlişisine Göre Vakflar

Kırâat ve tecvit âlimlerinin çoğu, vakfları lafız ve mana yönünden değerlendirmiş ve bunları kısaca dört başlık altında değerlendirmişlerdir:

a-Vakf-ı Tâim: Kendinden sonraki cümle ile lafız ve mana yönünden ilgisi bulunmayan bir kelime üzerinde yapılan vakflara denir. Vakf-ı tamlar genellikle âyet başlarında ve kıssa sonlarında olur. Ama bazen ayet ortasında, bazen ayetin sonunda, bazen de ayet bittikten sonraki kelimedede tamam olur.

Örnek: وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

b-Vakf-ı Kâfi: Kelam, lafız ve mana yönünden tamam olmakla beraber sonraki cümle ile mana yönünden bir şekilde alakası bulunan yerlerde yapılan vakflara denir.

Örnek: أَمْ لَمْ نُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

c-Vakf-ı Hasen: Kelam tamam olmakla birlikte önceki ve sonraki cümlelerle lafız yönünden alakası bulunan bir kelimedede yapılan vakfa denir. Bu bölümde vakf yapıldığında mana anlaşıldığı için bu isim verilmiştir. Bu vakıf türü ayet başında yahut ortasında olabilir.

Örnek: صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ

d-Vakf-ı Kabîh: Kelam, lafız ve mana yönünden önceki ve sonraki cümle ile bağlantılı olduğu halde, irtibatı koparacak şekilde bir kelime üzerinde yapılan vakfa denir.

Örnek: Fatihâ suresinin başında bulunan الْحَمْدُ kelimesi üzerinde durmak böyledir.

Bu son maddeden şunu anlıyoruz: Vakf kurallarına riayet etmemek, Kur’ân-ı Kerim’in manasını anlaşılabilir bir hale sokar. Meselâ, Nisa süresindeki: “Namaza yaklaşmayın = وَلَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ 43. ayetinin devamını okumadan vakf yapmak gibi. Devamında: “Siz sarhoş iken = وَأَنْتُمْ سُكَارَى buyurulmaktadır.

Diğer vakf çeşitleri şunlardır:

1. Vakf-ı Cibrîl: Vahy meleği olan Cebrâil'in (a.s) vahy esnasında yapmış olduğu vakflara denir. Aynı zamanda bunlara “vakf-ı münzel” de denilmektedir. Sayıları konusunda ihtilaf bulunsa da meşhurları sekiz tanedir. Bunlar: Bakara 120, 276, Âl-i İmrân 7, 95, Enâm,36, 124, Araf, 187, Yasîn 51.

2. Vakf-ı Ğufrân: Peygamber efendimizin dua ve niyazda bulunmak maksadıyla yapmış olduğu vakıflardır. On yerde bulunduğu rivayet edilmektedir.

Bunlar: Mâide 51, En'am 36, Secde 18, Ya'sin 12, 30, 52, 61, 81, Mülk 19.

3. Vakf-ı Nebî: Peygamber efendimizin vakf yaptığı yerlerdir. Bunların sayısı ihtilafli da olsa dokuzu meşhur olmuştur. Bakara 148, Âl-i İmrân 7, Yûnus 2, 52, Nahl 4, Kadr 2, 4, Nasr 3.

4. Vakf-ı Beyân: Feth sûresi 9. ayetinde bir birini takip eden iki zamirden birincisinin Rasûlüllah'a ait olduğunu göstermek için **وَتَوْقِرُوهُ** ifadesinde durulur. İkinci zamir de Allah'a döner. Tevbe sûresi 40. Ayette, **سَكِينَتُهُ عَلَيْهِ** ifadesinde yer alan (*aleyh*) zamiri Hz. Ebû Bekir'e döndüğü için bu kelime üzerinde durulması da bu meyanda zikredilmelidir. Yine Yûsuf sûresinin 27. ayetinde **فَكَذَّبْتَ** ifadesinde Hz. Yusuf'un doğrulardan olduğunu vurgulamak için durulması vakf-ı beyandır.

3. İbnu'l-Enbârî (ö. 328/939)'ye Göre Vakf Çeşitleri

İbnu'l-Enbârî vakfları üç kısma ayırmıştır:

A) Vakf-ı tâm: Mâbâdi ile alakası olmayan yerde yapılan vakftir. Burada vakf yapmak güzel, sonrasıyla başlamak da hoştur. **وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ**

B) Vakf-ı hasen: Burada vakf yapmak güzel, lâkin mâbadi ile başlamak güzel olmaz. Mesela **الْحَمْدُ لِلَّهِ** kelimesi üzerinde durmakta bir sakınca yoktur, çünkü anlamda bir eksiklik yoktur. Fakat sonrasıyla **(رَبِّ الْعَالَمِينَ)** başlanması güzel değildir.

C) Vakf-ı kabîh: vakf-ı tâm ve vakf-ı hasen dışında kalan vakıflardır.

4. Ebu'l-A'lâ (ö. 599/1202)'ya Göre Vakf Çeşitleri ve İşaretler

Bazı farklı Mushaflarda bizim Mushafımızdan farklı durak işaretleri mevcuttur. Bunlardan bir tanesi de Ebu'l-Âlâ'nın geliştirmiş olduğu durak sistematığıdır. Bu durum, bazı Mushaflarda şu şekilde yer almıştır:

4.1. Tâ (ت) **Vakf-ı temel.** Buna 'itmâm' da denmiştir.

4.2. Kâf (ك) **Vakf-ı kâfi**. Buna ‘ekfâ’ da denmiştir.

4.3. Sîn (س) **Vakf-ı hasen**.

4.4. Sâd (ص) **Vakf-ı sâlih**.

5. es-Secavendî (ö. 560/1165)‘ye Göre Vakf Çeşitleri ve İşaretleri

Yukarıda da ifade edildiği gibi, bu zat, vakf ve ibtidâ konusunda İslâm âleminde en çok tutulan, yazmış olduğu eser bugün dahi önemini muhafaza eden ve yazılmakta-basılmakta olan elimizdeki Mushaflarda koymuş olduğu esaslar ve remizler tatbik edilen bir müelliftir. İmam Secâvendî, vakfları belli bir kategoride ele almıştır. Her kâdieye delalet eden işaret (remz)lere ise müellifine nisbeten “secâvend” ismi verilmiştir.

Bu rumuzların sahibi es-Secâvendî’ye göre “ج ز ص ط ع ق م لا” harfleriyle belirlediği sistem vakflar beş kısma ayrılır:

5.1. Vakf-ı lâzım: (م) Mîm: Vakf-ı lâzım işaretidir. Bu işaret nerede gelirse orada vakfetmek lazımdır, vaciptir. Vakf terk edilemez. Çünkü kastedilen mana bozulur. Mim İşareti alameti, Kur’ân-ı Kerim’de 84 yerde bulunmaktadır.

5.2. Vakf-ı mutlak: (ط) Tâ: Vakf-ı mutlak alâmetidir. Bu işaretin bulunduğu yerde de vakf yapılması evlâ/daha güzel olmakla beraber, vasl da caizdir. Vakf yapılmazsa da bir şey lazım gelmez. Bu alametin bulunduğu yerde durulur ve devam edilir.

5.3. Vakf-ı câiz (ج) Cîm: Vakf-ı caiz alâmetidir. Vakf ile vasl ihtiyaridir/isteğe bağlıdır. Ancak vakf yapmak evlâdır.

5.4. Vakf-ı murahhas (ص) Sâd: Vakf-ı ruhsat işaretidir. Vakf yeri olmayan, fakat zarurete binaen vakf caiz olan mahal/yer demektir. Mâbâdi mâkablinden müstağni olmayan yerlerdir. Vakf yapıldığı takdirde geriden almaya gerek yoktur.

5.5. Vakf-ı mücevvez (ز) Ze: Vakf-ı mücevvez alametidir. Vakf caiz olmakla beraber vasl evlâdır. Vakf yapılırsa geriden almak caizdir. Buna ‘vakf-ı mukayyed’ de denir.

5.6. Vakf-ı lâ (لا) Lâm-elif: Vakfin caiz olmadığını gösterir. Durma, durulmaz demektir. Çünkü mana tamam olmamıştır. Mâbâdi mâkabliyle lafız ilişkisi devam eden yerlerdir. Vasl etmek lazımdır. Vakf yapılırsa geriden almak gerekir. Ancak ayetin sonunda olursa, tekrar geriden almak doğru değildir. Çünkü orası diğer bir ayetin başıdır. Yaygın şekilde bilinen bir hata da şudur ki buna karşı uyanık olmak lazımdır: “Lâ (لا) alameti bulunan yerlerde ne pahasına olursa olsun durulmaz.” Bu durumu İbnü’l-Cezerî şöyle düzeltip ikaz ediyor: ‘Lâ (لا) alametinin bulunduğu yerde hiç bir surette durulmaz’ şeklindeki görüş yanlıştır. Çünkü lâ

durağının doğru anlamı şudur, “vakf yapmak güzel ve fakat mâbâdi ile başlamak güzel değildir.” Dolayısıyla anlamı: “Lâ tekıf” değil, “lâ yübtede’u bimâ bâdehû”dur.

Bazı kitaplarda geçen bazı durak işaretleri de şunlardır:

(ق): Kaf: Vasl alametidir. Vakf caizse de vasl evlâdır.

(قف): Kıf: Vakf alametidir. Bu kelime üzerinde “vakf yap” demektir. Vasl da caizdir.

(صلي): Sılî: Vakfın caiz, vaslın evlâ olduğuna işarettir.

(ك): Kef (أذا) veya (kezalik) kelimesinin kısaltılmış şekli olup, bir önceki işaret gibidir, demektir.

(ع):Ayın: Rükû alametidir. Namaz kılarken rukuya gitmenin güzel ve münasip olduğunu bildirir. Mevzu ve kıssa başıdır. Buna: “Aşr-ı şerif” işareti de denir.

(س): Sîn (sekte): Sekte işaretidir. Bu konu müstakillen işlenmiştir.

(ث): Vakf-ı muânaka. Bu üç noktalı işaret birbiri ardınca (bir kaç kelime arayla) iki kere gelecek olursa, birisinde durulunca ötekinde durulmaz. İkisinde de durulmazsa bir şey lazım gelmez.

(خ): Hâ; (خمس/حَمْس) kelimesinden alınmış olup, 5 ayette bir konur. Ayet sonunda olduğu için de durmak güzeldir.

(مَد): Med işaretidir. Altında bu işaret bulunan harf çekilir/uzatılır.

(فَصْر): Kasr işaretidir. Altında bu işaret bulunan harf uzatmadan okunur.

Not: Vakfın fıkıhla ilgisine gelince; Kur’ân okunurken vakıf yerinden başkasında durulsa veya başlansa bakılır: Eğer bununla manâ değişmezse, namaz, icma ile fasid olmaz. Manâ değişirse bunda ihtilâf vardır. Fetva verilen kavle göre bununla da namaz fasid olmaz. Müteahhirûn ulemanın hepsinin görüşü budur. Çünkü bunda belvây-ı âmme vardır; herkes manâyı bilip ona göre okuyamaz. Nefesi kesilmek, unutmak gibi ârızalardan kurtulamaz. Buna binaen mesela (لَا إِلَهَ) diye vakfedilip sonra (إِلَّا هُوَ) denilse muhtar olan kavle göre, namaz fasid olmaz. Fakat bilinçli yapılırsa o takdirde namazı ifsad eder.

ÖZET

Vakf ve ibtidanın mana açısından ve tilavet yönünden son derece önemli bir yere sahip olması hasebiyle âlimler, Kur'an-ı Kerim'in bütün ayetlerinde, mananın doğru anlaşılacağı en uygun yerde vakf ve ibtida yerlerini tek tek tespit ederek incelemişler ve bu konu da müstakil eserler yazmışlardır. Bu, okuyucuyu ayetlerin anlamlarını hatalı anlamaktan korumayı amaçladığı gibi, yanlış telaffuz şekillerinin de bertaraf edilmesini sağlamaya yöneliktir. Bu vesile ile vakf ve ibtidalar, icra ediliş durumlarına göre çeşitlendirilip adlandırılmışlar, ayrıca bir takım rumuzlarla belirtilerek pratik hale getirilmişlerdir.

Önemine binaen burada sadece imam Secavendî'ye ait vakf çeşitlerine ve işaretlerine kısaca değineceğiz.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, vakf ve ibtidâ konusunda İslâm âleminde sistemi en çok tutulan İmam Secâvendî, vakfları belli bir kategoride ele almıştır. Her kâdieye delalet eden işaret (remz)lere ise müellifine nisbeten “secâvend” ismi verilmiştir.

Bu rumuzların sahibi es-Secâvendî'ye göre “ج ز ص ط ع ق م لا” harfleriyle belirlediği sistem vakflar beş kısma ayrılır:

1. **Vakf-ı lâzım:** (م) Mîm: Vakf-ı lâzım işaretidir.
2. **Vakf-ı mutlak:** (ط) Tâ: Vakf-ı mutlak alâmetidir.
3. **Vakf-ı câiz (ج)** Cîm: Vakf-ı caiz alâmetidir.
4. **Vakf-ı murahhas (ص)** Sâd: Vakf-ı ruhsat işaretidir
5. **Vakf-ı mücevvez (ز)** Ze: Vakf-ı mücevvez alâmetidir.
6. **Vakf-ı lâ (لا)** Lâm-elif: Vakf-ı caiz olmadığını gösterir.

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. (ق) İşaretinin anlamı aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- a) Vakf alametidir. Vasıl caiz değildir.
- b) Vasl alametidir. Vakf caizse de vasl evlâdır.
- c) Vasletmek caizdir, fakat vakf evladır.
- d) Vakf evla, vasl vaciptir.

2. Aşağıdakilerden hangisi 'vakf-ı muânaka'nın tam anlamıdır?

- a) Bu işaretin bulunduğu yerde vakf yapılması evlâ olmakla beraber, vasl da caizdir.
- b) Vakf-ı muânakada vasl ihtiyari değildir.
- c) Vakf yeri olmayan, fakat zarurete binaen vakf caiz olan mahal/yer demektir.
- d) Birbiri ardınca iki kere gelecek olursa, birisinde durulunca ötekinde durulmaz

3. Hams/خمس kelimesinden alınmış olup, 5 ayette bir konan işaret aşağıdakilerden hangisi ile ifade edilir?

- a) م
- b) ط
- c) خ
- d) ق

4. Vakf-ı mücevvez diye bilinen vakf çeşidi aşağıdaki işaretlerden hangisiyle ifade edilir?

- a) ك
- b) ز
- c) س
- d) لا

5. Ebû'l-'Alâ'ya göre te (ت) işaretinin anlamı nedir?

- a) Vakfi-temel
- b) Vakf-ı hasen.
- c) Vakf-ı sâlih.
- d) Vakf-ı kâfi.

ALTINCI HAFTA

ÜNİTE VI: UYGULAMA

KONULAR:

- **YÜZÜNE OKUMA** (Kur'ân-ı Kerim'i Karşılıklı Okuyarak Tecvid Konularını Usulüne Uygun Olarak Tatbik Etmek)
- **10. CÜZÜN İLK 10 SAYFASI**
- **EZBER: HUCURÂT SURESİ I**

YEDİNCİ HAFTA

ÜNİTE VII: KUR'ÂN OKUMA TARZLARI (TAHKİK, TEDVİR, HADR)

KONULAR

1. Kur'ân Okuma Tarzları
2. Tertîl
3. Tahkîk
4. Hadr
5. Tedvîr
6. Hezrame

AMAÇLAR

1. Tahkîk'in anlamını, içeriğini ve amacını açıklayabilmek
2. Tertîl'in anlamını, içeriğini ve amacını açıklayabilmek
3. Hadr'ın anlamını, içeriğini ve amacını açıklayabilmek
4. Tedvîr'in anlamını, içeriğini ve amacını açıklayabilmek
5. Hezrame üsülü ile okumanın zararlarını kavrayabilmek
6. Söz konusu üsullerden her biriyle Kur'ân'ı Kerim'i tilavet edebilmek

HAZIRLIK SORULARI

1. Kur'ân'ı okuma üsulleri denince ne anlıyoruz, araştırınız?
2. Tahkîk ve Tertîl kavramları size neyi ifade ediyor, araştırınız?
3. Söz konusu okuyuş çeşitlerine yön veren temel faktörler neler olabilir?
4. Her bir okuyuş biçiminin ayrı özellikleri bulunmalı mıdır ve neler olabilir, araştırınız?

KUR'ÂN OKUMA (Sür'at) TARZLARI

Giriş

Kur'ân-ı Kerim'i tecvid kaidelerine riayet ederek okumanın ehemmiyetini müdrik her Kur'ân okuyucusu, her ayette var olan ve tatbik edilmesi gereken usüllerden taviz verilmemesi gerektiğini de bilen kimsedir. İdgâm, izhâr, ihfâ vs. kaidelere ne kadar riayet gerekiyorsa okunuş tarzlarına da o derece hassasiyet gösterilmelidir. Fakat okunuş tarzını sesinin seyrine, akışına değil, sesinin çıkışını ve seyrini Kur'ân'ın kıraatine uydurmalıdır. Kısacası, ses Kur'ân'ın rengine bürünecek, Kur'ân sese değil.

Her dilin kendine ait bir alfabesi ve bu alfabenin de kendine özgü fonetiği olduğu gibi Arapça indirilen Kur'ân dilinin de, kendine ait bir alfabesi ve bu alfabeyi oluşturan harfleri vardır. Tecvid ilmi, Kur'ân'ın belirtilen tarzlarda doğru ve kurallara uygun okunmasını sağlamak için bu harflerin çıkış yerlerini, seslendirilmesini ve ölçülerini ortaya koymaktadır.

İbnü'l-Cezerî , Kur'ân-ı Kerim'in okunuş tarzında tecvid kaidelerine bağlı kalmak şartıyla üç şekilde mütalaa edildiğini kaydeder:

1. Tahkîk

2. Hadr

3. Tedvîr

Okuyuş hızı ile ilgili olan bu usüllerin açıklamasına geçmeden önce “tahkik” ile yakın ilişkisi bulunan “tertîl” kelimesine de değinmek de fayda vardır.

1. Tertîl

Tertîl (التَّرْتِيل): Bir şeyi güzel, tensik ve tertip ile kusursuz olarak açık açık hakkını ifa ederek açıklamak demektir. Sözü tane tane yavaş yavaş mühlet ile güzel bir te'lif ve beyan ile söylemeye de tertil-i kelâm derler. Kur'ân'ın tertili de böyledir her harfinin edasının, nazmının ve manasının hakkını duyura duyura, vere vere okumaktır. Tertîl, aynı zamanda ayetlerin mana ve muhtevasını düşünerek okumak olarak da bilinir. Zira “Kur'ân'ı ağır ağır, tane tane oku” ayetini yorumcular, “okuduğunu anlama” ortak paydasında buluşarak değişik biçimlerde açıklamışlardır. İlk dönem müfessirler bu ayeti, farkında olarak, anlayarak ve düşünerek okuma şeklinde anlamışlardır.

Yüce Allah, Kur'ân'ın “tertîl” ile okunması gereğine vurgu yapmaktadır. Bu tarz bir kıraat ise, yavaş yavaş, tane tane ve belli ilkeler çerçevesinde icra edilen kıraattır. Vahiy lafızlarının bu şekilde okunmasını sağlayan kaide ve kurallar tecvid ilminin alanını teşkil etmektedir. Nitekim Yüce Allah bu evrensel kelamın güzel bir diksiyon ve fonetik açı bir tarzda seslendirilmesini “Kur'ân'ı tertîl ile (tane tane) oku” (Müzzemmil, 4), “onu tane tane okuduk” (Furkân, 32) ayetleriyle emretmektedir. Bu ifadeler Kur'ân'ı tertîl ile okumanın onun ayrılmaz bir parçası olduğunu göstermektedir.

Bir rivayette Hz. Peygamberin okuyuşu şöyle tanımlanmaktadır. “Onun okuyuşu sizin çabuk çabuk okuduğunuz gibi değildir. Dinleyen onun harflerini saymak isteseydi teker teker sayardı.” Bir başka rivayette ise, onun Fatiha suresini okurken ayetleri ayırdığı ve her ayette durduğu ifade edilmektedir. Bahsi geçen ve burada dile getiremediğimiz diğer rivayetler, Hz. Peygamberin, Kur’ân’ı belli kurallar çerçevesinde okuduğunu ve ashabına da bunu öğrettiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Tertil kavramının gerek içeriği ve gerekse işlevi hakkında Elmalılı’nın sözleri ve yaklaşımı oldukça anlamlıdır. İlgili ayetin tefsiri sadedinde o şöyle demektedir: “Kur’ân’ın tertili, her harfinin edasının, nazmının, manasının hakkını vererek doyura doyura okunmasıdır. Bir söz aslında ne kadar güzel olursa olsun gereği gibi güzel okunmayınca güzelliği kalmaz. Güzel okumasını bilmeyenler güzel sözleri berbat ederler. Sözün tertil ile güzel söylenmesi ve okunması ise sade ses güzelliği ile geliş güzel eze büze şarkı gibi okumak, saz teli gibi sade ses üzerinde yürümek kabilinden bir musıkî işi değildir. Kelimelerin dizilişinin mana ile uyum sağlaması ve dilin fesahat ve belağatı hakkıyla gözetilerek rûhî ve manevî bir uygunlukla, yerine göre şeddeli, yerine göre yumuşak, yerine göre uzun, yerine göre kısa okuma, yerine göre ğunne, yerine göre izhar, yerine göre ihfa, yerine göre iklab, yerine göre vasıl, yerine göre sekt veya vakf; kısacası bütün maksat, manayı duymak ve mümkün olduğu kadar duyurmak olmak üzere tecvid ile okuma işidir. Bunun için Kur’ân okurken tecvid gerekir.”

2. Tahkîk

Tahkîk (التَّحْقِيقُ): Sözlükte, “hakkını vermek”, “tasdik etmek” ve “bir şeyin hakkını artırıp eksiltmeden yerine getirme konusunda özen göstermek” demektir. İstılahta, “her bir harfin hakkını vererek, mahreçlerinden çıkararak, sıfatlarına riayet ederek, medleri yeterince/mertebelerine uygun bir şekilde uzatarak, idğam ve ğunneleri tam olarak yerine getirerek ve tecvid kurallarını azami hassasiyetle yerine getirerek Kur’ân okuma”ya tahkik üslubu denmektedir. Başka bir ifadeyle, Kur’ân’ı her harfin hakkını vererek, gayet ağır bir ahenk ile okumaktır. Tahkik, hız bakımından tilavetin en yavaş şeklidir.

Yukarıda tahkik ile ilgili tanımda var olduğu düşünülen mübalağa, Kur’ân okurken riayet edilmesi gereken kaide ve esasların dışına çıkmak veyahut sâkin olan ve gunne yapılması icab eden nûn harflerinde gunne ölçüsünü aşarak gunne yapmak değildir. Buradaki mübalağa, kaidelere en son noktasına kadar dikkat etmek ve hakkını vermek demektir.

Aynı zamanda bu okuyuş tarzına, aralarında fark olsa da “tertil” de denir. Fakat Tahkik Tertil’den biraz daha yavaş bir okuyuş şeklidir. Bu sebeple Tahkik talim ve temrin (öğretmek ve alıştırmak) için, Tertil ise tefekkür için daha uygundur.

Kıraatın en yavaş icra edildiği okuyuş şekli olan bu tarzın kendine has bir takım ölçüleri vardır. Medd-i Tabii'nin dışındaki bütün medler 4 elif, ihfa, iklab ve ğunneli idğamlar 1,5 elif miktarı uzatılarak okunurlar.

Tahkik okuyuşu, İmam Âsım, Nafi, Hamze ile Verş'in tercihidir.

4. Hadr

Hadr (الْحَدْر): Sözlükte, “bir şeyi hızlıca yapmak”, “acele etmek” anlamına gelir. Tecvîd ilminde “Kur’ân’ı en hızlı tarzda okuma”ya denir. Gerek ülkemizde ve gerekse diğer İslam ülkelerinde hatim indirilirken veya teravih namazı kılınırken bu tür okuyuş tarzı tercih edilmektedir. Hadr üslubu ile okumanın, çok sevap kazanmak ve tilavetin faziletini toplamak için yapıldığı belirtilmekte ve referans olarak da Hz. Peygamberin bu konuda rivayet edilen bir hadisi gösterilmektedir. Rivayete göre Mu’âz (r.a.) Kur’ân’ı Hz. Peygambere hızlı okuduğunda Hz. Peygamber ona “Bu şekilde oku ya Mu’âz” buyurmuştur. Her ne kadar caiz olan en hızlı okuyuş biçimi olsa da, tecvid kaidelerine uymak suretiyle kelimelerin telaffuzlarına hassasiyet gösterilmelidir. Ölçüler asgari düzeyde uygulanmalı, harfler ve hareketler yutulmamalıdır.

Bu okuyuşta medd-i tabii, medd-i munfasıl, medd-i arız ve medd-i lînler birer elif, medd-i muttasıl 2 ve medd-i lâzım 3 elif miktarı çekecek şekilde hızlı okunur. Hatimlerde, hafızlıkta ve teravihlerde tercih edilir.

Bu tür okuyuş şeklini, Kâlûn, İbn Kesîr, Ebu Amr, Ebu Cafer ve Yakub tercih etmişlerdir.

3. Tedvîr

Tedvîr (التَّوْوِير): Sözlükte, “bir şeyi döndürüp çevirmek ve daire şeklinde yapmak” demektir. Tecvîd ilminde, “Tahkîk ile Hadr arasında orta süratte bir okuyuş” demektir. Bu okuyuşta medd-i munfasılları iki veya üç elif miktarı çekilir.

Bu okuma biçiminde orta yol tercih edilerek uzatılacak ve tutulacak yerler ne hızlı ne de çok yavaş yapılır. İkisinin arası bir ölçü tercih edilir. Medd-i tabii bir elif; medd-i muttasıl, munfasıl, ârız ve lîn üç elif; medd-i lâzım ise dört elif miktarı uzatılır.

Bu tür okuyuş şeklini İbn Âmir, Âsım, Kisâi ve Halef tercih etmişlerdir.

Bu kıraat tarzlarından Hadr: Teravih namazlarında, hatimlerde ve üstad huzurunda hafızlar ders okurken, Tedvir: Diğer namazlarda ve mukabele okunurken, Tahkîk ise: Aşrı şerif okurken, öğretim ve alıştırmalarda tercih edilir. Fakat bu üç türlü okuyuşu birbirine karıştırmamalıdır. Tilavete, hangi okuyuşla başlanılmış ise onunla da bitirilmelidir.

Bunların hiç birinde bir harf veya hareketin hakkı çiğnenecek şekilde okumak caiz olamayacağı için, asıl manasıyla tertil, okuyuş tarzlarının hepsinde şarttır.

5. Hezrame

Hezrame (الهُذْرَمَةُ): Sözlükte, “hızlı yürümek”, “hızlı konuşmak” ve “sözleri birbirine karıştırmak” anlamlarına gelmektedir. Kıraat terimi olarak ise hezrame, “Kur’ân’ın tecvid ve mahreç kuralları uygulanmadan okunanların anlaşılamayacağı bir biçimde okunması”dır. Bazı tecvid kaynaklarında geçen bozmak, karıştırmak anlamlarına gelen Tahlîl (تَخْلِيْلٌ) kelimesi de hezrame ile aynı anlam alanını paylaşmaktadır.

ÖZET

Kur'an okunurken hız bakımından birkaç üslup takip edilmektedir. Bunlar Tahkik, Tertil, Hadr, Tedvir, Hezrame'dir.

Tahkik okuyuş, kıraatın sürat bakımından en yavaş icra biçimidir. Bu okuyuş genel itibariyle harflerin mahreçlerinin ve tecvid kurallarının iyice yerleşmesi için Kur'an eğitim öğretiminde takip edilmektedir. Bütün kurallar en üst seviyede uygulanır.

Tertil okuyuş, Kur'an'ı tane tane yavaş yavaş manasını anlayarak okumadır. Tahkik okuyuşta öğretim, tertil okuyuşta ise okunanı düşünüp anlama temel hedeftir. Tertil okuyuş, okuyanın yeteneğine göre yavaş veya hızlı olabilir. Zira okuduğunu hemen anlayan kişi daha hızlı; ancak yavaş okuyarak anlayan kişi ise daha yavaş okuyabilir.

Hadr, Kur'an'ı tecvid kaidelerine uymak ve harflerin mahreç ve sıfatlarını tam olarak yerine getirmek kaydıyla hızlı okumaktır.

Tedvir, tahkik ile hadr arası orta bir okuyuştur.

Hezrame veya tahlit ise, hadr üslubundan da hızlı okuma biçimleridir. Bu okuma biçimleri tecvid kaidelerini ihmal ve harflerin mahreçlerini bozması sebebiyle caiz olmayan okuma şekilleridir.

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. İbnü'l-Cezerî , aşağıdakilerden hangisini Kur'ân-ı Kerim'in okunuş tarzları arasında saymamıştır?

- a) Hezrame
- b) Hadr
- c) Tahkîk
- d) Tedvîr

2. Tecvid kurallarına riayet etmek şartıyla hızlı okuyuş şekli diye tabir edilen Kur'ân okuma tarzı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Hezrame
- b) Hadr
- c) Tertîl
- d) Tahkîk

3. Genellikle dini merasimler, açılışlar, programlar vb. yerlerde tilavet tarzı aşağıdakilerden hangisi ile yapılır?

- a) Hadr
- b) Tedvîr
- c) Hezrame
- d) Tertîl

4. Kur'ân-ı tane tane ve daha çok düşünerek, tefekkür ederek okuma tarzı olarak bilinen okuyuş tarzı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Tahkîk
- b) Tertîl
- c) Tedvîr
- d) Tatvîl

5. Kur'ân-ı Kerim'de yüce Allah'ın emrettiği tilavet tarzı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Hadr
- b) Tedvîr
- c) Tertîl
- d) Hezrame

SEKİZİNCİ HAFTA

ÜNİTE VIII: UYGULAMA

KONULAR:

- **YÜZÜNE OKUMA** (Kur'ân-ı Kerim'i Karşılıklı Okuyarak Tecvid Konularını Usulüne Uygun Olarak Tatbik Etmek)
- **10. CÜZÜN SON 10 SAYFASI**
- **EZBER: HUCURÂT SURESİ II**

DOKUZUNCU HAFTA

ÜNİTE IX: KUR'ÂN'I KERİM'İ TİLAVET ADABI

KONULAR

1. Kur'ân'ı Tilavet Âdâbı
2. Talebenin Uyması Gereken Âdâb
3. Kur'ân Öğreticisinin Uyması Gereken Âdâb
4. Kur'ân Okuyanın Uyması Gereken Âdâb
5. Kur'ân Dinleyeninin Uyması Gereken Âdâb

AMAÇLAR

1. Kur'ân'a karşı olması gereken saygının gerekliliğini öğrenilemek
2. Kur'ân'a karşı bir talebenin takınması gereken saygı kurallarını öğrenilemek
3. Kur'ân'a karşı bir muallimin takınması gereken saygı kurallarını öğrenilemek
4. Kur'ân'a karşı bir okuyucunun takınması gereken saygı kurallarını öğrenilemek
5. Kur'ân'a karşı bir dinleyicinin takınması gereken saygı kurallarını öğrenilemek

HAZIRLIK SORULARI

1. Kur'ân'ı tilavet âdâbının okuyucu üzerinde ne gibi bir etkisi olabilir, araştırınız?
2. Kur'ân'ı öğrenen bir talebenin Kur'ân'a yaklaşımı nasıl olmalıdır?
3. Kur'ân'ı edeb ile okumanın gerekçeleri neler olabilir, araştırınız?
4. Kur'ân'ı dinleyenler nasıl bir halet-i ruhiye içerisinde olması gerektiğini irdeleyiniz?
5. Hz. Peygamber ve sahabe-i kirâm Kur'ân'ı okuma hususunda nasıl bir tavır takınmışlardır?

KUR'ÂN'I KERİM'İN TİLAVET ADABI

Giriş

Yeryüzünde en çok okunan, en çok ezberlenen ve onunla amel edilen kitap Kur'ân'dır. Koyduğu teşhis ve getirdiği çözümlerle bütün insanlığın rehberidir. Çünkü o, tükenmez bir ilham, ümit ve rahmet kaynağıdır. Kur'ân, çok hikmetli, öğüt kaynağı, doğru yola ileten bir kitaptır. Allah, Kur'ân'da müminler için şifâ ve rahmet indirmiştir. Kur'ân'ın hürmetine, onun indirildiği gece bin aydan daha hayırlı ve mübarek bir gece olarak kabul edilmiştir. O, Allah'ın inzal ettiği ettiği kitapların en büyüğü, benzeri bulunmayan bir nurdur. O, hak ile batılı birbirinden ayırt eden söz (Âl-i İmrân, 3/103), hak dava için hidayet rehberidir (Yûnus, 10/57). O'nun belâğatından daha fasih, fesahatından daha üstün, ifadesinden daha veciz, tilavetinden daha tatlı bir kitap yoktur. O'na tutunan doğru yolu bulmuş, O'ndan sapan da Allah'ın lütfundan uzaklaşmıştır. Kur'ân-ı Kerim, Hz. Rasûlullah'ın en büyük ve ebedi mucizesidir. Dünya ve ahiret hayatında geçmiş peygamberlere karşı iftihar vesilesidir.

Kendilerine bu denli özelliklere sahip ilâhî kelâmın bahşedildiği kimseler, bu büyük nimetin kadr-u kıymetini bilmeli, Kur'ân'ı her hallerinde önder ve rehber edinmelidir. Çünkü Kur'ân-ı Kerim, yapılmasında Allah'ın rızası bulunan, terkinde ise insanı mutlu kılan bütün esasları ihtiva etmektedir. O halde Kur'ân öğreticisi, okuyucusu, dinleyicisi velhasıl Kur'ân ile iletişimi olan herkes, O'na karşı takınması gereken âdap ve saygının gereklerini yerine getirmelidir.

1. Kur'ân'ı Tilavet Âdâbı

Kur'ân-ı Kerîm'in tilâveti, onun inmesiyle başlamıştır. Öteden beri bu, İslâm dünyasında, dini bir emir ve Allah'a yaklaşmak amacıyla nafîle bir ibadet olarak yapılır. Bu sebeple, onu okumak için bir takım adap kuralları belirlenmiş ve bunlara riayet edilmesi gerekli görülmüştür. Bu kurallar, hem Kur'ân'dan hem de sünnetten tespit edilmiş ve tümüne 'Tilâvet Âdâbı' denilmiştir ki, kısacası bundan, sırf ilâhî kelâm olması münasebetiyle mutlak manada Kur'ân'a gösterilmesi gereken tazim ve ihtiram anlaşılmalıdır.

Arzu edilen ve tesiri beklenen bir tilavette elbette ki, dikkat edilmesi gereken pek çok husus vardır. Kur'ân'ın anlaşılması ve yorumlanmasında da son derece öneme sahip olan 'tilâvet âdâbı' ile ilgili yerine getirilmesi gereken bu prensipler, özellikle klasik kaynaklarda ele alınmış, bu alanda bazen müstakil kaynaklar yazılmış, genellikle de tecvid alanında yazılmış eserlerde birer başlık olarak sunulmuştur. Mesela, İmam Nevevî'nin *et-Tibyân fi*

Âdâbi Hameleti'l-Kur'ân'ı ile İmam Süyûti'nin *Adabu Hameleti'l-Kur'ân* adlı eseri, bu alanda yazılmış müstakil birer eser olma özelliğine sahiptir.

2. Talebenin Uyması Gereken Âdâb

Derslerin istenilen manada gayesine ulaşmasının, hocadan azami şekilde istifade edebilmenin yolu, talebenin göstereceği âdâbtır denebilir. Zira talebelik âdabı, öncelikle, hocaya ve ilme karşı saygıyı gerektirir. Peygamberimizin ramazan aylarında Kur'ân'ı Cibril'e arzı esnasında cereyan eden ve sonraki dönemlerde de aynı titizlikle yürütülen bu davranışlar, hoca ile talebe arasındaki ilişkilerde bizim nasıl davranmamız gerektiğinin en güzel örneklerini sunmaktadır. Aynı şekilde, Kur'ân'ın nüzulü esnasında Hz. Peygamber ile Cebrâil arasında vuku bulan mukabele de, hoca ile talebe arasındaki edeb ve saygının temelini nassa dayandırmaktadır.

Şimdi kısaca Kur'ân öğrenecek talebenin bilmesi gereken adapları başlıklar halinde görelim:

1. Kur'ân öğrenmek isteyen kimsenin samimi ve ihlaslı olması gerekir. Öğrendiğiyle amel etmeli, naklini yapacağı bilgileri hocadan doğru almaya çalışmalı. Ayrıca bu bilgileri, ehliyeti, ilmi, ahlakı vs. düzgün kimselerden almalıdır.

2. Kendisini öğrenmekten, geliştirmekten alıkoyacak meşguliyetlerden alıkoymalıdır. Hele yaşadığımız şu teknoloji çağında buna azami dikkat etmelidir.

3. Kur'ân'ı ezberleyebilmek, anlamak ve tam anlamıyla feyz alabilmek için kalbini maddi manevi kirlilerden arındırmalıdır.

4. Kendilerinden ilim ve âdabı öğrendiği hocalarına karşı saygı ve tevazu içinde olmalıdır. Öğrendiklerini mutlaka diğer arkadaşlarıyla da paylaşmalıdır. İlimde cimrilik yapmamalıdır. Unutulmamalıdır ki, talebenin paylaştığı bilgi, onun öğrendiği ilminin zekâtıdır.

5. Hocalarına karşı son derece vefalı ve hürmetkâr olmalıdır. Zira vefanın önemine dair Hz. Ali'nin: "Bana bir harf öğretenin kırk yıl kölesi olurum" sözleri bunun açık delilidir.

6. Kendisinden ilim kesbettiği kimsenin gıybetinin yapıldığı veyahut hakkında nahoş sözlerin sarfedildiği yerlerde elinden geldiğince onu müdafaa etmeli, gücü yetmiyorsa o meclisi terketmelidir.

7. Hocasının yanına varacağı zaman ondan müsaade almalı ve onun huzurunda lüzumsuz olarak sesini yükseltmemelidir. Özellikle hocasına hitap edeceğinde adıyla değil, "hocam", "üstadım" gibi sözlerle hürmet ifadelerini kullanmalıdır.

8. Kur'ân talebesi okuma ve öğrenmeye karşı son derece hâris, iştiyaklı ve istekli olmalıdır. Allah'ın kelamını öğrendiğinin farkında olarak, bıkkınlık ve yılgınlık

göstermemelidir. Fazladan nefesine de taşıyamayacağı bir yük yüklemekten kaçınmalıdır. Zira ilerde deruhte edeceği yüksek vazifelere kendini hazır hissetmek için enerjisini dengeli tüketmelidir.

3. Kur'ân Mualliminin Uyması Gereken Âdâb

Muallimde bulunması gereken adabtan bahsedilirken, onun, hem elde etmiş olduğu ilme, hem de o ilmi aktaracağı talebesine karşı sorumluluğundan söz edilir. İlme karşı âdâb ve sorumluluğun başında güzel ahlâk zikredilir ve diğerleri de şu şekilde sıralanır: Öncelikle ihlas ve samimiyetle öğretime başlamak, kendi nefisini ıslâha çalışmak, cömert olmak, yumuşak huylu ve sabırlı olmak, vera, huşu, vakar ve tevâzu sahibi olmak, dini emirler konusunda hassasiyet göstermek, ilmi küçük düşürecek her türlü davranıştan sakınmak, giyim ve kuşamına dikkat etmek, tiksindirici şeylerden kaçınmak, özellikle hased, kibir ve riya gibi haramlardan uzak durmaktır. Bunun yanında, kendisinin ve çocuğunun ihtiyaçlarıyla nasıl ilgileniyorsa, talebesinin ihtiyaçlarıyla da aynı şekilde ilgilenmeli, ona daima iyilikte bulunmalı, ondan maddi bir beklenti içerisinde olmamalı, onu ilme yönlendirecek imkânları ve ortamı sağlamalı, sıkıntılara göğüs germelidir.

4. Kur'ân Okuyanın Uyması Gereken Âdâb

Gerek tilavet edilen Kur'ân'dan en iyi şekilde istifade edebilmek gerekse Kur'ân'a karşı saygı ve hürmetin bir gereği olarak, Kur'ân okuyan kimsenin dikkat etmesi gereken bir kısım edepler vardır. Şimdi sırasıyla bunları izah edelim:

1. Kur'ân tilavetine abdestli olarak başlamak müstehaptır. Abdestsiz Kur'ân okumanın kerahetle caiz olduğu fakihler tarafından belirtilmiştir. Tabi burada mevzu bahis konusu ettiğimiz husus, mushafa dokunmaksızın yapılan kıraattir. Mushafa ancak abdestli olanlar dokunabilir (bkz. Vâkı'a suresi, 79).

2. Tilavete başlamadan önce Euzü Bismele çekmelidir. Kıraate başlamalıdır. Kur'ân-ı Kerim'de:

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

“Şimdi, Kur'ân okuyacağın zaman, o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın” (Nahl Suresi, 98) buyrulmak suretiyle kıraatten önce istiaze emredilmiştir.

3. Kur'ân okumak isteyen kimse, Onu tilavete başlamadan önce kalbini bütün önyargı ve şüphelerden arındırmalı, Allah Kelam'ı olduğunu hatırd tutarak tam bir teslimiyet ve teveccühle Kur'ân'a yönelmeli ve bir de dünya ve ahirette ihtiyacı olan hakikatleri Kur'ân'da bulabileceği mülâhazasıyla onu eline almalıdır.

4. Kur'ân tilâveti yapacak kimsenin bilmesi gereken en önemli şey, tecvîd ilmi ile vakf ve ibtidâyı bilmesidir. Hz. Alî (r.a) 'Kur'ân'ı ağır ağır oku' ayetinde geçen 'terfîl' kelimesinin, harflerin tecvidine ve vakf-ibtida yerlerinin bilinmesine delalet ettiğini söyler. Bundan dolayı kıraat âlimleri tecvidsiz icra edilen bir kırâatin hatadan (lahn) beri olmayacağı görüşündedirler. O halde Kur'ân-ı terfîl etmek suretiyle son derece tecvit kaidelerine riayet ederek okumalıdır.

5. Kur'ân okumak için temiz bir elbise giyilmesi ve temiz bir yerin seçilmesi müstehaptır. Zira İslam âlimleri, Kur'ân okunacak en güzel meclislerin mescidler olduğunu belirtmişlerdir.

6. Namazın dışında dahi olsa Kur'ân okurken kibleye yönelerek okumalıdır. Hadis-i Şerifte Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Meclislerin en hayrlısı kibleye müteveccih olanıdır".

7. Kur'ân okuyacak kimsenin misvak kullanması müstehaptır. Ağzı temiz olmayan bir kimsenin Kur'ân okuması mekruh olduğu için, böyle birinin ağız temizliği yaptıktan sonra Kur'ân okuması gerekir.

8. Kur'ân-ı Kerim'i güzel sesle okumak müstehaptır ve bu da Kur'ân tilâvetinin âdâbından sayılmıştır. Hz. Peygamber, "Kur'ân'ı seslerinizle süsleyiniz" buyurmuştur. Güzel ses ruhun derinliklerine nüfuz ettiğinden, Kur'ân'ın o ulvi manaları da o güzel sesle ayrı bir anlam kazanır.

9. Kur'ân okuyan kimsenin esneyeceği zaman kısa bir ara vermesi gerekir. Zira Kur'ân okuyan kimsenin muhatabı Allah'tır, esnemek ise şeytandandır.

10. Kur'ân okuyanın yerine getirmesi gereken en zor adâb ise, içinde bulunacağı manevi coşku sebebiyle tilâvet esnasında ağlamaktır. Bu ortamı yakalamak için de, başkalarıyla konuşarak tilâveti kesmemek, lüzumsuz şeylerle uğraşmamak, gülmeyi gerektirecek durumlardan uzak durmak gerekir. Resûlullah (s.a.s) da bu konuda, "Kur'ân okuyunuz ve ağlayınız. Eğer ağlayamıyorsanız ağlar gibi yapın" buyurmaktadır. Kur'ân-ı Kerim'de tahvîl-i edâ ve tahzîn-i sadâ ile / sesi ve makamı hüzne çevirerek okunacak ayetler vardır ki, bunlar, diğer âyet-i kerîmelere nispetle âdâba riâyet için daha alçak ve hafif sesle okunmalıdır.

11. Kur'ân'da geçen birçok ayeti kerime bizi Kur'ân'ı tefekkür, tedebbür ve tezekkür etmeye çağırmıştır. Dolayısıyla Kur'ân okuyan kimse, O'nun mana ve muhtevasını tefekkür etmeli, ihtiva ettiği hüküm ve bilgilerini anlamaya çalışarak okumalıdır.

12. Kur'ân kıraati ancak mütevatir kıraatlerle caizdir. Binaeneleyh bir Kur'ân okuyucusu, bunların dışında kalan şâz kıraatlerle okumanın caiz olmadığını unutmamalıdır.

13. Kur'ân tilâvetine son veren kişinin **صَدَقَ اللَّهُ الْعَظِيمُ** (Yüce Allah doğru söyledi) demesi de Kur'ân okumanın adâbındandır. Ayrıca, okuyup bitirdikten sonra Mushaf'ı açık bırakmamalı ve onun üzerine bir şey koymamalıdır.

Dikkat edilmesi gereken diğer bazı hususlar da şunlardır:

- -Kur'ân'ı bol okumak, ayetlerin daha iyi anlaşılmasında etkili olduğundan, âlimler, onu sıkça okumayı gerekli görmüşler ve öteden beri bunun bu şekilde yürütüldüğünü bildirmişlerdir.
- Kur'ân'ın gizli ve açık okunması hususunda da değişik görüşler mevcuttur. Riya ve kibirden korkan, gizli okumayı; eğer bu tehlikelerden emin ise o zaman sesli okumayı tercih etmelidir.
- Tilavet esnasında, bazı ayet-i kerimelerden sonra, o ayetlerin manalarına uygun dualar okumak da tilavetin adabından sayılmıştır.

5. Kur'ân'ı Dinlemenin Fazileti ve Âdâbı

Kur'ân'ı Kerim'i okumak kadar dinlemek te önemlidir. Bu konuda da birçok âyet ve hadis vardır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurur: “*Kur'ân okunduğu zaman ona kulak verin, dinleyin ki, merhamet olunasınız*” (A'raf, 204).

Diğer bir âyette ise, “*Onlar sözü (Kur'ân'ı) dinlerler ve en güzeline uyarlar*” (Zümer, 18)

Hz. Peygamber de Kur'ân'ı dinlemeyi çok severdi. Nitekim onun arkadaşlarından Kur'ân dinlediği birçok rivayette bildirilmiştir. Abdullah ibn Mes'ûd, Salim, Ebû Musâ el-Eş'arî gibi sahabîleri dinlemiş, takdirlerini beyân etmişti. Hz. Peygamber, kendisine gelen vahyi hem okuyor, hem de okutturuyordu. Hz. Resûl'un aynı zamanda bir Kur'ân muallimi olduğunu düşünürsek, bu hususu daha iyi anlarız. Nitekim o, Kur'ân dinlemenin fazileti hususunda şöyle buyurmuştur: “*Kim Allah'ın kitabından bir âyet dinlerse, ona kat kat sevap verilir. Kim de onu okursa, o, kıyamet gününde o kimse için nûr olur*” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, II; 341).

Kur'ân okunurken onu dinlemek, manalarını anlamak için düşünmek, teşvik edilen âdâbtandır. Onun için, Kur'ân'ı okuyanda olduğu gibi, dinleyenin de tedebbür ve tefekkürle ve batınî âdâb ile bütünleşmesi esastır. Kur'ân âdâbıyla âdablanmayan, va'd ve vaîd ayetlerinden öğüt almayan, okuduğu ve dinlediği Kur'ân tilâvetinden gafildir. Bu itibarla Kur'ân okunurken konuşarak meşgul olmak kerahet sayılmıştır. Tilâvet esnasında onu dinlemek, “*Kur'ân okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki size rahmet edilsin*” (Araf, 204) âyet-i kerîmesindeki ‘*Festemiû / dinleyin*’ emri gereğince şarttır. Zira susmak iyi dinlemeye, iyi dinlemek basirete, basiret ise imân ve amelde rahmet ve ilahî nimete ermeye sebeptir ve yoldur.

ÖZET

Öteden beri Kur'ân'ı gereği gibi okuma ve anlamada zahirî ve bâtinî bir takım sebeplerin gerekliliği vurgulanır. Zahirî sebeplerden; onun lafızlarını hakkıyla tilâvet etmek için bir takım usûl ve kaidelerin bilinmesi (Tecvid İlmi), bâtinî sebeplerden ise, ahlakî davranışlar, ruhî terbiye ve saygı kuralları (Tilavet Adabı) kastedilmektedir. Kur'ân ve Sünnet referanslı olan bu kuralların, tilavet esnasında titizlikle yerine getirilmesi, ilahi kelama ve onu indiren Cenabı-ı Hakka karşı sorumluluk olarak algılanmıştır. 'Tilâvet Âdâbı' olarak isimlendirilen bu kurallara uyma, sadece okuyucu (Kâri') ile sınırlandırılmamış, talebenin, hocanın ve dinleyenin de aynı sorumluluk içerisinde hareket etmesi ve davranması vurgulanmıştır.

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. *et-Tibyân fi Âdâbi Hameleti'l-Kur'ân* adlı eser aşağıdaki müelliflerden hangisine aittir?

- a) İmam Nevevî
- b) İmam Süyûti
- c) İmam Gazali
- d) İmam Nuveyrî

2. “Kur'ân okunduğu zaman ona kulak verin, dinleyin ki, merhamet olunasınız” ayeti Kur'ân'ın hangi özelliğine vurgu yapılmaktadır?

- a) Kur'ân-ı Kerim'in i'câzına
- b) Kur'ân-ı Kerim'in belağatına
- c) Kur'ân-ı Kerim'in muhkem oluşuna
- d) Kur'ân-ı Kerim'in fazilet ve üstünlüğüne

3. Aşağıdakilerden hangisi Hz. Peygamber'in kendisinden Kur'ân dinlediği rivayet edilen sahabilerden biri değildir?

- a) Abdullah b. Mes'ûd
- b) Sâlim
- c) Mus'ab b. Umeyr
- d) Ebû Musâ el-Eş'arî

4. Kur'ân okuyanın uyması gereken âdâb arasında hangisi sayılmaz?

- a) Kur'ân-ı sağlam bir kılıfta muhafaza etmek gerekir
- b) Kur'ân tilavetine abdestli olarak başlamak müstehabtır
- c) Tilavete başlamadan önce Eûzü Besmele çekmelidir
- d) Kur'ân tilavetine başlamadan önce kalbini bütün önyargı ve şüphelerden arındırmak gerekir

5. Aşağıdakilerden hangisi talebenin Kur'ân'a karşı göstereceği âdâbtan biridir?

- a) Kur'ân okurken sesini güzelleştirmek için gayret göstermek
- b) Kendisini öğrenmekten, geliştirmekten alıkoymak meşguliyetlerden alıkoymak
- c) Hocasının bilgisi olmasa dahi farklı yöntemlerle Kur'ân okumaya çalışmak
- d) Kur'ân-ı sürekli başının üstünde taşıyıp okumaktan ziyade raflarda muhafaza etmek

ONUNCU HAFTA

ÜNİTE X: UYGULAMA

KONULAR:

- **YÜZÜNE OKUMA** (Kur'ân-ı Kerim'i Karşılıklı Okuyarak Tecvid Konularını Usulüne Uygun Olarak Tatbik Etmek)
- **11. CÜZÜN İLK 10 SAYFASI**
- **EZBER: ÂL-İ İMRÂN 102-108, TÂHÂ 1-12, FUSSİLET 30-36**

ON BİRİNCİ HAFTA

ÜNİTE XI: KUR'ÂN-I KERİM'İN OKUYUŞUNDA YAYGIN HATALAR

KONULAR

1. Lahn Konusu
2. Harflerin Mahreç ve Sıfat Hataları
3. Tecvid Uygulama Hataları
4. Vakf-İbtidâ Hataları

AMAÇLAR

1. Kur'ân okuyuşunda lahn'dan kaynaklanan okuma hatalarını öğrenmek
2. Lahn-ı celî ve lahn-ı hafî kavramlarını anlamak
3. Bazı harflerin mahreç ve sıfatlarında yaygın şekilde yapılan hataları öğrenmek
4. Tecvid kurallarını uygularken yapılan hataların neler olduğunu kavrayabilmek
5. Kur'ân'ın okunuşunda vakf ve ibtidâ yerlerinde yapılan hataları bilmek

HAZIRLIK SORULARI

1. Lahn deyince ne anlıyoruz, araştırmamız?
2. Mahreç ve sıfat hatalarından kaynaklanan okumalardan ne anlıyoruz, araştırmamız?
3. Kur'ân yazısının geçirdiği evreler neler olabilir, araştırmamız?
4. Kur'ân hattını tanımanın onun tilaveti üzerinde ne gibi bir etkisi olabilir?

KUR'ÂN TİLAVETİNDE YAYGIN HATALAR

Giriş

Kur'ân-ı Kerîm, Yüce Allah'ın kelâmı olup her türlü kusurdan ve tutarsızlıktan uzak, mükemmel bir hitâb olarak indirilmiştir. Bu itibarla Kur'ân okuyanların, bu mükemmelliği bozacak ve anlam bozukluğuna neden olabilecek okuyuşlardan özenle kaçınmaları; meydana gelen bu hataları en aza indirme gayreti içerisinde olmaları gerekir. Çünkü özellikle namaz ibadeti, Kur'ân-ı Kerim kıraat edilerek ifa edilmektedir. Bu sebeptendir ki, Müslümanların dillerini doğru şekilde okumaya yatkın hale getirmeleri önem arz etmektedir.

Herhangi bir metnin bile belli kurallar çerçevesinde okunması gerektiği bilinmektedir. Çünkü anlatılmak istenen şeyin, daha düzgün bir şekilde anlaşılabilmesi için, bazı kurallara riayet etme zorunluluğu vardır. Nitekim güzel bir yazı/metin için bir takım gramer kuralları gerekli ise, güzel bir okuyuş için de uyulması gereken bazı kurallar olmalıdır. Bu noktadan hareketle böyle bir hususta herhangi bir ihtilal söz konusu olmadığından, burada bizi asıl ilgilendiren husus, "Kur'ân'ı herhangi bir gramer kuralına göre okumaktan ziyade, onu tecvid kurallarına göre okumanın dini gerekliliği" konusudur.

Kur'ân'ı güzel okumak, dinleyen üzerinde olumlu bir etki uyandırır. Nasıl güzel okunan bir şiir/ezgi, notasına uygun icra edilen bir musikî, dinleyenleri etkilerse, güzel okunan Kur'ân da dinleyenleri olumlu yönde etkiler. Onlarda güzel duyguları uyandırır. Bu bakımdan Kur'ân'ın güzel okunması, Müslümanların geleneğinde çok önemli bir yer tutar. Tecvid, Kur'ân'ın, Arapçanın fonetiğine uygun olarak, belli bir ses ahengi ve düzeni içinde güzel bir biçimde okunmasını amaçlar. İlahî kelâmın okunuşunda, dili her türlü hatadan korumaktır.

1. Lahn Konusu

Kıraat ve tecvid ilminde; Kur'ân tilavetinde tecvid kurallarına riayet etmemekten doğan okuyuş hatalarına 'lahn' denmektedir. Buna göre Kur'ân okurken harflerin irab ve sıfatlarında hata yapmak ve usulüne uygun doğru bir okuyuş tarzından ayrılmak lahn olarak isimlendirilmektedir.

Lahn, lahn-ı celî ve lahn-ı hafî olmak üzere iki kısımdır.

Lahn-ı hafî, gizli hata anlamındadır. Kur'ân okunurken yalnız Kur'ân ve kıraat ilmi konusunda ehil olan kişilerin fark edebileceği hatalara lahn-ı hafî denir. Tecvid kurallarına uyulmaması halinde meydana gelen hatalar bu çeşit hatalardandır. Lahn-ı hafî namazı bozmaz.

a) İhfâyı, idğamı, iklabı, izharı yerine getirmemek, vacip medleri eksik çekmek yahut medd-i tabiiyi fazla uzatmak gibi. Bu hataları yaparak okumak tahrimen mekruh olarak kabul edilmiştir.

b) “Râ” harfindeki tekrîr sıfatında, “nûn” ve “mîm”deki ğunne sıfatında (ifrat ve tefrite kaçmak) hata etmek, lam harfini ince okunması gereken yerde kalın okumak, râ’yı kalın okunması gereken yerde ince okumak gibi. Bu türden lahn-ı hafî tenzihen mekruh olup okuyuşu bu tür hatalardan korumak müstehaptır.

Lahn-ı celî, açıktan belli olan hata anlamındadır. Gerek Kur’ân ve kırâat ilmi mütehassıslarının, gerekse Kur’ân okumayı bilen hemen herkesin fark edip anlayabileceği hatalı okuyuşlardır. Harflerin asli sıfatları ve mahreçleri üzerinde, harekelerde ve sükûnlarda yapılan hatalar bunlardandır. Bu hatalar çoğu zaman namazı bozabilir. Kur’ânı okuyabilen herkesin kolaylıkla fark edip anlayabileceği derecedeki hatalı okuyuşlardır. Harfte, harekede ve sükûnda olur. Bu lahn çeşidini kısaca şu başlıklar altında toplayabiliriz:

- a) Harflerin mahreç veya sıfat-ı lazimelerini bozmak.
- b) Harekelerde yapılan hatalar.
- c) Kelimedede bir harf ziyade etmek veya eksiltmek.
- d) Medd-i tabiileri terk etmek.
- e) Harekeyi sükûna, sükûnu harekeye çevirmek.

2. Harflerde Mahreç ve Sıfat Hataları

Lahn konusuna kısaca değindikten sonra şimdi de genel olarak Kur’ân okurken karşılaşılan hataları ele almaya çalışacağız.

Harflerin sıfatlarında oluşabilecek hatalar, ya harfin kendine özgü mahrecinden çıkartılmaması, ya da başka bir harfin mahrecinden çıkartılarak mahreçlerin birbirine karıştırılmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu noktadan hareketle harflerde oluşabilecek belli başlı yanlışlıklardan bir kısmı şu şekildedir:

“’” (Elif): Süratli bir okuyuş esnasında hemzeyi hafzetmek, şiddetini giderip teshil etmek, ince okunması gereken elifleri veya makablerini kalın okumak yahut imâle-i suğra (beyne/taklîl) noktasına varıncaya kadar mübalağa etmek رَحِيمًا gibi kelimelerde vakf yaparken, medden sonra bir hemze getirmek ve sebab-i med olmadığı halde medleri fazla çekmek.

“ب” (Bâ): Bâ harfinin cebr sıfatını terkedip, bâ-ı farisi denilen “ب-پ” gibi okumak, sükûn halinde iken kalkale etmemek ya da kalkalede mübalağa edip, bâ hartini harekelemek

veya şeddelemek. Şiddet sıfatı barındırdığından şeddeli olması durumunda ses ve nefesle baskı uygulamak da hatadır.

“ت” (Tâ): Tâ harfinin şiddet sıfatını gidermek, sükûn halinde şiddetinde mübalağa ederek harekeli imiş gibi okumak, tâ harfinin hems sıfatını giderip dal (د) harfi gibi okumak. Bu harte belki de en belirgin hatalardan biri de “tıslatmak”tır. Bu harfin mahreci malumdur ki, dilin ucu ile üst dişlerin iç yüzüdür, tıslatarak okunduğunda dilin ucu aşağı dişlere kaymakta ve hatalı okuyuş meydana çıkmaktadır.

“ث” (Sâ): Sa harfini sin (س), ya da sad (ص) gibi okumak hatadır.

“ج” Cîm: Cim harfini cehirsiz yahut cîm-i farisi denilen “چ-ج” gibi, ya da şiddetini gidererek okumak hatadır.

“ح” (Hâ): Ha harfini he (ه), veya hı (خ) harfi gibi okumak “بمَرْحَلِهِ” şeklindeki örnekte olduğu gibi bir arada bulunan boğaz harflerini birbirine idğam ederek hâ harfini beyan etmemek hata olduğu gibi, kalın bir şekilde teleffuz etmek de hatadır.

“خ” (Hâ/Hı): Hâ harfini ince okumak, hâ (ح) ve he (ه) ile karıştırmak, sükûn olduğu durumlarda ğayn (غ) harfi tarzında yapmak. Aşırı hırıltı ile mahreçten çıkarmak da hatadır. Yumuşak ama kalın bir harftir.

“د” (Dal): Sükûn halinde dal harfinin cebr sıfatını giderip te (ت) gibi okumak ve kalkalesini yapmamak. Ayrıca şiddet sıfatı barındırdığından şeddeli olması durumunda ses ve nefesle baskı uygulamak da hatadır.

“ذ” (Zal): Zâl harfini ze (ز) veya zı (ظ) harfleri gibi okumak.

“ر” (Râ): Özellikle şeddeli olduğu zaman râ harfinin tekrarını izhar etmemek, kalın okunması gereken yerde ince, ince okunması gereken yerde kalın okumak veyahut tekrarını ihfa etme (gizleme)de mübalağa yaparak okumak hatadır. Aynı zamanda râ harfinin şeddeli ve kalın okunması gereken yerlerde dudakların öne doğru büzülerek seslendirilmesi de yanlışır.

“ز” (Zây/Ze): Ze harfinin safir sıfatını gidererek zal (ذ) ve zı (ظ) gibi okumak.

“س” (Sîn): Sîn harfini safir sıfatı olmadan se (ث) harfi gibi veyahut tefhim yaparak sâd (ص) harfi gibi okumak da hatadır.

“ش” (Şîn): Şîn harfindeki tefeşşi sıfatını giderip dilin oratsını değil de ön kısmını kullanarak sîn (س) harfi gibi okumak hatadır.

“ص” (Sâd): Sâd harfinin safîr ve itbâk sıfatlarını gidererek sin (س) harfi gibi okumak hata olduğu gibi harfi telaffuz ederken dudakların öne çıkarılması da hatadır.

“ض” (Dat): Dat harfini mahrecinden çıkarmamak, ince okumak, özellikle zâ (ظ) harfi ile bir arada (أَنْقَضَ ظَهْرَكَ) bulunduğu zaman dat ile zâ'yı ayırt etmeyip birbirine karıştırmak hatadır. Saf dâl (د), saf zâ (ظ) gibi okumamaya dikkat etmelidir.

“ط” (Tâ): Tı harfinin itbâk ve tefhîm sıfatlarını gidererek, te (ت) gibi hems ile okumak hata olduğu gibi dâl (د) harfi gibi yumuşak okumak da hatadır. Ayrıca harekeli olduğu durumlarda harfi (kalkale yapar gibi) sarsmamaya dikkat etmelidir.

“ظ” (Zâ): Zı harfinin itbâk ve tefhîm sıfatını izale edip zây (ز) gibi okumak hatadır.

“ع” (Ayn): Ayn harfine şiddet verip hemze gibi çıkarmak, elif harfinin makablinde (öncesinde) olduğu zaman (الْعَالَمِينَ) tefhîm yapmak hata olduğu gibi, he (ه) harfinin makablinde olduğu zaman (عَهْدِي) tam olarak mahrecinden çıkarmamak da hatadır.

“غ” (Ğayn): Ğayn harfini ince okumak, ğayn ile dâl (د) veya kâf (ق) harfleri bir arada buldukları zaman, ğayn harfini beyan etmemek ve ğayn harfinde mübalağa yapıp gargara etmek hatadır. Ayrıca Türkçe'deki yumuşak “ğ”den farklı olduğundan çok incelterek mahrece hiç temas etmeden okumak da hatadır.

“ف” (Fâ): Fe harfini vâv (و) gibi okumak hatalı olduğu gibi, (أَفْوَجًا) örneğinde olduğu gibi bunlar bir arada bulduklarında bu harfleri birbirine idğam etmek (girdirmek/karıştırmak) ve fe'yi vâv gibi okumaktan sakınmak için fe harfinde kalkale veya sekte yapmak da hatadır. Ayrıca Türkçe'deki “ve” bağlacından farklı olup üst dişler ile alt dudaklar daha sıkı birleştirilir. Üst dişler ile alt dudağın gevşek tutulması hatadır.

“ق” (Kâf): Kâf harfini inceltip kef (ك) harfi gibi okumak hatadır.

“ك” (Kâf): Kef harfinin şiddet sıfatını gidermek, tefhim etmek, hems ve şiddet sıfatına ehemmiyet göstermeyip, Kâf-1 farisi denilen “ك” gibi okumak hatadır.

“ل” (Lâm): Lâm harfini (جَعَلْنَا) gibi kelimelerde olduğu gibi, mabadine (kendinden sonra gelen harfe) idğam veya ihfa etmek yahut beyan ederken kalkale ile mübalağa etmek, kalın harfin makablinde veya mâbâdinde olduğu zaman terkik sıfatına özen göstermemek hatadır. Ayrıca bu harfi mahrecinden çıkarırken sarsarak (hareke verir gibi) okumak da hatadır.

“م” (Mîm): Sakin mîm fe (ف) veya (ى) harfine uğradığında ihfâ ya da idğam etmek veyahut izharında mübalağa yaparak harekelemek hata olduğu gibi, kalın bir harften sonra geldiği zaman bu harfi kalın okumak da hatadır. Ayrıca gunnesinin eksik icra edilmesi de

hatadır. Ayrıca sakin mim fe (ف) ve vâv (و) harflerinden önce geldiğinde daha belirgin bir şekilde izharlı okumaya çalışmalıdır.

“ن” (Nûn): Nûn harfinin vakfedilmesi durumunda izhar etmeyip ihfâ etmek, harekeli olduğu zamanlarda ince okumayıp tefhîm etmek, sakin olup vâv (و) ve yâ (ي) harflerine uğradığında şiddet sıfatı vermeyip ihfâ veya izhar ederek idğam etmemek ve ihfâ olması gerekirken izhar, izhar olması gerekirken de ihfâ yapmak hatadır.

“و” (Vâv): Kendinden önce istifâle/terkîk sıfatlarına haiz bir harfin gelmesi durumunda (يَمُوتُ) sakin vâv harfini tefhim etmek hatadır. Zira vâv harfinin her halde terkik edilmesi gerekmektedir. Ayrıca Türkçe’deki “ve” bağlacından farklı olduğundan iki dudak yerine üst dişler ile alt dudağın kullanılması da hatadır.

“ه” (Hâ): He harfini hâ (ح) harfi gibi okumak, hâ-i te’nîs (ه) olup üzerinde vakf yapılması halinde bunun harekelenmesi, ya da mâbâdine bir hemze (ه) ilave edilmesi hatadır.

“ي” (Yâ): Ye harfi harekeli olduğu zaman onu tam telaffuz etmemek, med (uzatma) harfi olduğu zaman da gereğini yerine getirmemek, şeddeli olduğunda çığner gibi çıkarmak, tekrarlandığı zaman da izhar ve beyandan kaçınmak hatadır.

3. Tecvid Uygulama Hataları

A) Med konusunda öne çıkan yaygın hatalar:

1. İnce sesli medleri kalın olarak uzatmak hatadır. جَاءَ ، دُعَاءٌ gibi
2. Medler arası ölçülerin eşit yapılmaması hatadır. أَتُونِي ، كَهَيْعِصَ gibi.
3. Medd-i lîn’in sonunda sükûn-i ârız varsa tûl vechinde 3 elif’ten fazla uzatmak, sükûn-i lâzım var ise tûl vechinde 4 elif’ten daha az uzatmak hatadır. Özellikle Meryem suresinin başında geçen hurûf-u mukatta’ada ayn (ع) harfinde bulunan medd-i lîn’i kısa kesip (4 eliften az) hemen ihfaya geçmek hatadır.

B) Tenvîn ve sâkin nûn konusunda öne çıkan hatalar:

1. İhfâ’yı kalın olarak icra etmek hatadır.
2. İhfâ, ihfâ-i şefevî, idğam-ı maal-gunne ve iklab gibi 1,5 elif miktarı tutulması öngörülen miktarın altında tutmak hatadır.
3. İzhar’ı kalkale veya sekte yapar gibi okumak hatadır.
4. İklâb yaparken dudakları fazlaca sıkamak hatadır.
5. Bilâ gunne’nin idğamını yaparken 1,5 elif miktarı tutmak hatadır.

D) İdğam konusunda öne çıkan yaygın hatalar:

1. İdğamı vacip olan harflerin idğamını terk etmek hatadır. (هَمْ = هَمْ مَ)

2. İmam-ı Âsım'ın Hafs rivayetine göre mahreci birbirine yakın olmakla birlikte idğam edilmeyen bazı harfleri idğam etmek de hatadır. (وَإِذْ زَيْنَ)

3. İdğamı nakıs olan harflerin idğamını tam yapmak hatadır. (فَرَطَتْ)

4. İdğam-ı bilâ gunneleri maal-gunne miktarı tutmak hatadır.

C) Hükümü'r-râ konusunda öne çıkan hatalar:

1. Kalın okunması gereken yerde ince, ince okunması gereken yerde de kalın okumak hatadır.

2. Şeddeli râ harfinin kalın okunması gereken yerlerde dudakların öne doğru yumularak okunması hatadır. (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ)

3. Medsiz kalın râ harfini okurken med varmış gibi okumak hatadır. (أَلَمْ تَرَ كَيْفَ)

4. Vakf-İbtidâ Hataları

Vakfta öne çıkan bazı yaygın hataları şöyle sıralayabiliriz:

1. Mushafın resmine muhalif olacak şekilde vakf yapmak hatadır. Yazılışta elif olmayan (أَيُّه) kelimesi üzerinde elif ile (أَيَّه) şeklinde vakıf yapmak. Örnek:

-وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعاً أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ
-سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَ الثَّقَلَانِ

(Nûr suresi 31, Rahman, 31)

2. Resm-i Mushaf'ta geniş tâ ile yazılan yerlerde üzerinde (◌) ile durmak hatadır. Örnek:

-أَمْ آتَيْنَاهُمْ كِتَاباً فَهُمْ عَلَى بَيِّنَتٍ مِنْهُ

(Fâtır, 40)

3. Bitişik şekildeki bir kelime gibi olan kelimenin ortasında vakıf yapmak hatadır: Örnek:

-وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ
-إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَباً

(Mutaffifîn, 3; Yûsuf, 4)

Bu ayetlerde geçen (كَالُوا) ve (وَزَنُوا) veya (أَحَدَ) kelimelerinde durmak hatadır.

4. Manayı bozan vakflar:

a) (يَسْتَحْيِي) ayette geçen (وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ) kelimesinin üzerinde vakıf yapmak hatadır.

b) (حَمَلْتَهُ) ayette geçen (رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إَصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا) kelimesinin üzerinde vakıf yapmak hatadır.

c) (هَذَا) ayette geçen (رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا) kelimesinin üzerinde vakf yapmak hatadır.

5. Vakıf durumunda harflerin hakkını vermemek:

Şeddeli harfin üzerinde vakf yapıldığında harfi hafifletmek hatadır.

Örnek:

كُلُّ أَمْرٍ مُسْتَقَرٌّ
فَإِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ
كَالَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ
إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ

Bu gibi yerlerde şeddeli harfin hakkını vermek için o harf üzerinde kısa bir zaman oyalanmak gerekir. Bu şeddeli harf nûn (ن) veya mîm (م) ise o zaman bu süre gunneden dolayı biraz daha uzamalıdır.

ÖZET

Lahn, sözlükte nağme, ezgi, okuyuşta hata gibi anlamlara gelmektedir. Kıraat ilminde ise tecvid kaidelerine uymamaktan kaynaklanan hatalar manasında kullanılmaktadır. Lahn iki kategoride ele alınmaktadır.

1. Lahn-ı Celi: Harflerin zatında ve lazım sıfatlarında meydana gelen açık hatalara denmektedir. Bu da, harf değiştirmek, harekelerin yerini değiştirmek ve sakın harfe hareke vermek şeklinde gerçekleşmektedir. Bu tür hatalardan kaçınmak gerekmektedir. Zira bu hatalar namazda gerçekleşmesi halinde namaz bozulur ve iadesi gerekir.

2. Lahn-ı Hafî: harfleri arızı sıfatlarında meydana gelen gizli hatalara denmektedir. Bu tür hatalar iki şekilde meydana gelir. Birincisi kıraat ve tecvid ilmi ile uğraşan herkesin anlayabileceği hatalar; diğeri de sadece kıraat ve tecvid alanında uzmanlaşmış kişilerin anlayabileceği hatalardır. Her iki tür hatadan kıraatı kurtarmak gerekmektedir. Bu hatalar anlamı değiştirmedeği ve kelimenin formatını değiştirmedeği için namazda yapılması halinde namazı bozmaz ve iadesini de gerektirmez. Ama sonuçları farklı olsa da okuyuşu ham açık hatadan hem de gizli hatadan kurtarmak gerekmektedir.

Genelde yaygın olarak aşağıdaki başlıklarda hatalarla karşılaşılır:

- Harflerde Mahreç ve Sıfat Hataları
- Tecvid Uygulama Hataları
- Vakf-İbtidâ Hataları

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Kur'ân okuyuşuyla alakalı aşağıda verilen yargılardan hangisi yanlıştır?

- a) Güzel bir metin için bir takım gramer kuralları gerekli olduğu gibi güzel bir okuyuş için de uyulması gereken bazı kurallar olmalıdır
- b) Kur'ân'ı herhangi bir gramer kuralına göre okumak, Kur'ân okumanın asıl amacı değildir
- c) Kur'ân'ı güzel okumak, dinleyen üzerinde olumlu bir etki uyandırır da Kur'ân'ı okuma esnasında sesi güzelleştirmekten sakınmak gerekir
- d) Kur'ân'ı tecvid kurallarına göre okumak dini gerekliliktir

2. Aşağıdakilerden hangisi “lahn” kavramının anlamıdır?

- a) Günah
- b) Hata
- c) Sevap
- d) Açık/kapalı fiil

3. فَإِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلَّ ayeti ile ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi doğrudur?

- a) فَإِنْ لَمْ kelimesi üzerinde vakfetmek hasendir
- b) وَابِلٌ kelimesinde kalkale vardır
- c) فَطَلَّ kelimesi üzerinde vakfederken şeddenin hakkını vermek gerekir
- d) فَطَلَّ kelimesinde durmak için sonrasıyla hiçbir şekilde bağlantısının olmaması gerekir

4. İhfâyi, idğamı, iklabı, izharı yerine getirmemek veyahut medd-i tabiiyi fazla uzatmak gibi yanlış okuyuşlar aşağıdakilerden hangisiyle ifade edilir?

- a) Lahn-ı Hafî
- b) Lahn-ı Sırrî
- c) Lahn-ı Bâtınî
- d) Lahn-ı Manevî

5. وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَرَّوْهُمْ يُخْسِرُونَ ayeti ile ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- a) Ayette medd-i ârız vardır
- b) Ayeti okurken “أَوْ وَرَّوْ” diye vakfedilebilir
- c) Ayette izhar-ı şefevî vardır
- d) وَإِذَا كَالُوهُمْ cümlesinde medd-i tabiilerin uzatma oranı eşit olmalıdır

ON İKİNCİ HAFTA

ÜNİTE XII: UYGULAMA

KONULAR:

- **YÜZÜNE OKUMA** (Kur'ân-ı Kerim'i Karşılıklı Okuyarak Tecvid Konularını Usulüne Uygun Olarak Tatbik Etmek)
- **11. CÜZÜN SON 10 SAYFASI**
- **EZBER: KISA SURELERİN TALİMİ**

ON ÜÇÜNCÜ HAFTA

ÜNİTE XIII: KONULARINA GÖRE AŞR-I ŞERİFLER

KONULAR

1. Aşr-ı Şeriflerin Seçimi
2. Konularına Göre Aşırlar
3. Aşırların Meâlleri
3. Değerlendirme Soruları

AMAÇLAR

1. Cemaatle kılınan namazlardan sonra veya çeşitli toplantılarda ibadet maksadıyla okunan ayet-i kerimeleri tanımak
2. Söz konusu ayetlerin anlamını ve muhtevasını anlamak
3. Zaman ve zemine uygun hareket etmenin önemini kavramak
4. Okunacak aşr-ı şerifi doğru seçmeyi öğrenmek

HAZIRLIK SORULARI

1. Aşır deyince ne anlıyoruz, araştırınız?
2. Kur'ân'dan okunan pasajın makama uygunluğundan ne anlıyorsunuz, tartışınız?
3. Aşır diye bilinen yerler ile olmayanlar arasında ne farklar olabilir, araştırınız?
4. Okunan Kur'ân ayetlerinin insanlar üzerinde bir etkisinin olabilmesi için meallerinin bilinmesi şart mıdır, düşününüz?

KONULARINA GÖRE AŞR-I ŞERİFLER

1. Aşr-ı Şeriflerin Seçimi

Aşır, Kur'ân-ı Kerim'de herhangi bir konudan oluşan bölümlerdir. Aşır, ayet sonlarındaki ayn (ع) durağı ile başlar ayn (ع) durağı ile biter. Ayrıca ayn (ع) harfi, rukû alemeti olarak da bilinir. Okunan aşır (عَشْر) yaklaşık on ayet kadar olduğu için bu adla anılmıştır. Genellikle cemaatle kılınan namazlardan sonra veya çeşitli toplantılarda ibadet maksadıyla yapılan tilavetlerde okunan on ayet veya orta uzunlukta yaklaşık on ayetlik bölüme aşır veya aşr-ı şerif adı verilir. Camilerde namazlardan sonra mihraptan okunan aşır mihrabiye olarak isimlendirilir. Aşır sesli olarak ve makamla okunur. Aşır okumaya istiâze ve besmele ile başlanır. Sonunda “sadekallahü'l-azîm” (Büyük olan Allah doğru söyledi) cümlesi söylenir. Ardından Saffat Suresinin 180-181 ve 182. ayetleri okunur:

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ، وَ سَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

ve “el-Fatiha” denir.

Aşır, mümkün olduğunca Kur'ân-ı Kerim'e uygun, sade ve temiz nağmelerle okunmalı aynı nağme motifleri her duruşta tekrarlanmamalıdır. Güzel ses Kur'ân'ın güzelliğini artırdığı gibi, dinleyenlerin ondan etkilenmesine de vesile olur. Tilavette tecvid kurallarından kesinlikle taviz verilmemelidir. Aşır, Kur'ân-ı Kerim'in belirli bölümlerinden okunacağı için o bölümün anlamı bilinmeli, okurken sesin yükseltilmesi ya da alçaltılması bakımından anlam dikkate alınmalıdır.

2. Konularına Göre Aşırklar

Aşır olarak okunacak ayetlerin günün özelliğine ya da toplantının konusuna uygun ayetlerden seçilmesi önem arz etmektedir. Bu hususlara dikkat ederek, gün, gündem, konu ve konumlara göre okunabilecek başlıca aşırkların bir kısmını şöyle sıralayabiliriz:

1. Ramazan ayı ile ilgili olarak: **Bakara Suresi 183-186. Ayetler.**

2. Kur'ân-ı Kerim ile ilgili toplantılarda: **Bakara Suresi 148-152. Ayetler, Fâtır Suresi 27-32. Ayetler.**

3. Hac meclislerinde: **Bakara Suresi 197-203. Ayetler, Hac Suresi 26-33. Ayetler.**

4. Kurbanla ilgili olarak: **Sâffât Suresi 99-113. Ayetler.**

5. Dua ile ilgili olarak: **İbrahim Suresi 35-41. Ayetler, Araf Suresi 54-57. Ayetler.**

6. Sünnet cemiyetlerinde: **Âl-i İmrân Suresi 31-37. Ayetler, Lokman Sûresi 13-19. Ayetler.**

7. Cenazelerde, vefat meclislerinde: **Âl-i İmrân Suresi 185-189. Ayetler, Yâsîn Suresi 77-83. Ayetler.**

8. Şehitlikle ilgili meclislerde: **Bakara Suresi 152-157. Ayetler, Âl-i İmrân Suresi 169-174. Ayetler.**

9. Nişan, nikâh ve düğün meclislerinde: **Furkân Suresi 61-77 veya 71-77. Ayetler, Rûm Suresi 20-27.ayetler. Nûr Suresin 32-34. Ayetler.**

10. Mevlit kandili ve Peygamberimizin doğumuyla ilgili: **Tevbe Suresi 123-129. Ayetler, Ahzâb Suresi 38-48. ayetler, Sâf Suresi 1-9. Ayetler.**

11. Miraçla ilgili olarak: **İsrâ Suresi 1-10. Ayetler, Necm Suresi 1-18. Ayetler.**

12. Kadir gecesi için: **Kadir Suresi 1-5. Ayetler, Duhân Suresi 1-8. Ayetler, Zümer Suresi 53-61. Ayetler.**

13. Tüm gün ve geceler için: **Mü'minûn Suresi 1-11. Ayetleri** okunabilir.

14. Hafızlık ve hatim törenlerinde: **İsrâ Suresi 78-84, Tâhâ Suresi 1-12, Neml Suresi 89-93, Ankebût Suresi 41-45, Rahmân Suresi 1-25, Kamer Suresi 9-22. Ayetler.**

15. Mescidlerin inşaatı ve açılışında: **Tevbe Suresi 17-22. Ayetler.**

16. Musibetler sırasında: **Enfâl Suresi 20-28, Bakara 152-157. Ayetler.**

3. Örnek Aşr-ı Şerifler ve Mealleri

Bu bölümde birkaç aşr-ı şerifin Arapça metni ile meallerini vermeye çalışacağız:

3.1. Şehitlikle ilgili meclislerde:

Bakara Sûresi (152 - 157)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونَ ﴿١٥٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٤﴾ وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْواتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿١٥٤﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالنَّمَرَاتِ وَبَشِيرِ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٥﴾ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿١٥٦﴾ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴿١٥٧﴾

Meal:

Öyle ise siz beni (ibadetle) anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin; sakın bana nankörlük etmeyin! (152)

Ey iman edenler! Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin. Çünkü Allah muhakkak sabredenlerle beraberdir. (153)

Allah yolunda öldürülenlere «ölüler» demeyin. Bilakis onlar diridirler, lâkin siz anlayamazsınız. (154)

Andolsun ki sizi biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma (fakirlik) ile deneriz. (Ey Peygamber!) Sabredenleri müjdele! (155)

O sabredenler, kendilerine bir belâ geldiği zaman: Biz Allah'ın kullarıyız ve biz O'na döneceğiz, derler. (156)

İşte Rablerinden bağışlamalar ve rahmet hep onlarıdır. Ve doğru yolu bulanlar da onlardır. (157)

3.2. Ramazan ile ilgili:

Bakara Sûresi (183 - 186)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٨٣﴾ أَيَّاماً مَّعْدُودَاتٍ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضاً أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامِ مِسْكِينٍ فَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَن تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٤﴾ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضاً أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَيْكُم وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٨٥﴾ وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿١٨٦﴾

Meal:

Ey iman edenler! Oruç sizden önce gelip geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki korunursunuz. (183)

Sayıli günlerde olmak üzere (oruç size farz kılındı). Sizden her kim hasta yahut yolcu olursa (tutamadığı günler kadar) diğer günlerde kaza eder. (İhtiyarlık veya şifa umudu kalmamış hastalık gibi devamlı mazereti olup da) oruç tutmaya güçleri yetmeyenlere bir fakiri doyuracak fidiye gerekir. Bununla beraber kim gönüllü olarak hayır yaparsa, bu kendisi için daha iyidir. Eğer bilerseniz (güçlüğüne rağmen) oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır. (184)

Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur'ân'ın indirildiği aydır. Öyle ise sizden ramazan ayını idrak edenler onda oruç tutsun. Kim o anda hasta veya yolcu olursa (tutamadığı günler sayısınca) başka günlerde kaza etsin. Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez. Bütün bunlar, sayıyı tamamlamanız ve size doğru yolu göstermesine karşılık, Allah'ı tazim etmeniz, şükretmeniz içindir. (185)

Kullarım sana, beni sorduğunda (söyle onlara): Ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm. O halde (kullarım da) benim davetime uysunlar ve bana inansınlar ki doğru yolu bulalar. (186)

3.3. Mevlit kandili ve Peygamberimizin Doğumuyla İlgili:

Tevbe Sûresi (123-129)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿١٢٣﴾
وَإِذَا مَا أَنْزَلْتُ سُورَةً فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَذِهِ إيمَانًا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فزَادَتْهُمْ إيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ
﴿١٢٤﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَى رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿١٢٥﴾ أَوْ لَا يَرْوْنَ
أَنَّهُمْ يُفَنِّتُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾ وَإِذَا مَا أَنْزَلْتُ سُورَةً نَظَرَ
بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ هَلْ يَرِيكُمْ مِنْ أَحَدٍ ثُمَّ انصَرَفُوا صَرَفَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٢٧﴾ لَقَدْ
جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿١٢٨﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ
حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿١٢٩﴾

Meal:

Ey iman edenler! Kâfirlerden yakınınızda olanlara karşı savaşın ve onlar (savaş anında) sizde bir sertlik bulsunlar. Bilin ki, Allah sakınanlarla beraberdir. (123)

Herhangi bir sûre indirildiği zaman onlardan bir kısmı der ki: «Bu sizin hanginizin imanını artırdı?» İman edenlere gelince (bu sûre) onların imanlarını artırır ve onlar sevinirler. (124)

Kalplerinde hastalık (kâfirlik ve münafıklık) olanlara gelince, onların da inkârlarını büsbütün artırır ve onlar artık kâfir olarak ölürler. (125)

Onlar, her yıl bir veya iki kez (çeşitli belâlarla) imtihan edildiklerini görmüyorlar mı? Sonra da ne tevbe ediyorlar ne de ibret alıyorlar. (126)

Bir sûre indirildiği zaman, (göz kırpıp alay ederek) birbirlerine bakar (ve): (Çevreden) sizi birisi görüyor mu? diye sorarlar, sonra da (sıvışıp) giderler. Anlamayan bir kavim oldukları için Allah onların kalplerini (imandan) çevirmiştir. (127)

Andolsun size kendinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir. (128)

(Ey Muhammed!) Yüz çevirirlerse de ki: Allah bana yeter. O'ndan başka ilâh yoktur. Ben sadece O'na güvenip dayanırım. O yüce Arş'ın sahibidir. (129)

3.4. Hac Meclislerinde:

Bakara Sûresi (197 - 203)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَتَرَوُودُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ النَّقْوَى وَاتَّقُوا يَا أُولِي الْأَلْبَابِ (١٩٧) لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلاً مِنْ رَبِّكُمْ فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَيْكُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الضَّالِّينَ (١٩٨) ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (١٩٩) فَإِذَا قَضَيْتُمْ مِنْ مَنَاسِكِكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلْقٍ (٢٠٠) وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ (٢٠١) أُولَئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ (٢٠٢) وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَى وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ تُحْتَسَبُونَ (٢٠٣)

Meal:

Hac, bilinen aylardadır. Kim o aylarda hacca niyet ederse (ihramını giyerse), hac esnasında kadına yaklaşmak, günah sayılan davranışlara yönelmek, kavga etmek yoktur. Ne hayır işlerseniz Allah onu bilir. (Ey müminler! Ahiret için) azık edinin. Bilin ki azığın en hayırlısı takvâdır. Ey akıl sahipleri! Benden (emirlerime muhalefetten) sakının. (197)

(Hac mevsiminde ticaret yaparak) Rabbinizden gelecek bir lütfu (kazancı) aramanızda size herhangi bir günah yoktur. Arafat'tan ayrılıp akın ettiğinizde Meş'ar-i Haram'da Allah'ı zikredin ve O'nu size gösterdiği şekilde anın. Şüphesiz siz daha önce yanlış gidenlerden idiniz. (198)

Sonra insanların (sel gibi) aktığı yerden siz de akın. Allah'tan mağfiret isteyin. Çünkü Allah affedici ve esirgeyicidir. (199)

Hac ibadetlerinizi bitirince, babalarınızı andığınız gibi, hatta ondan daha kuvvetli bir şekilde Allah'ı anın. İnsanlardan öyleleri var ki: Ey Rabbimiz! Bize dünyada ver, derler. Böyle kimselerin ahiretten hiç nasibi yoktur. (200)

Onlardan bir kısmı da: Ey Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru! derler. (201)

İşte onlar için, kazandıklarından büyük bir nasip vardır. (Şüphesiz) Allah'ın hesabı çok süratlidir. (202)

ÖZET

Aşır, Kur'ân-ı Kerîm'de herhangi bir konudan oluşan bölümlerdir. Aşırılar, ayet sonlarındaki ayn (ع) durağı ile başlar ayn (ع) durağı ile biter. Aşır olarak okunacak ayetlerin günün özelliğine ya da toplantının konusuna uygun ayetlerden seçilmesi önem arz etmektedir. Bu hususlara dikkat ederek yukarıda; gün, gündem, konu ve konumlara göre okunabilecek başlıca aşırılıkların sure ve ayet numaraları ve birkaç aşırının Arapça metin-mealleri örnek kabilinden verilmiştir.

Örneğin:

Ramazan ayı ile ilgili olarak: **Bakara Suresi 183-186. Ayetler,**

Hac meclislerinde: **Bakara Suresi 197-203. Ayetler, Hac Suresi 26-33. Ayetler,**

Kurbanla ilgili olarak: **Sâffât Suresi 99-113. Ayetler,**

Sünnet cemiyetlerinde: **Âl-i İmrân Suresi 31-37. Ayetler, Lokman Sûresi 13-19. Ayetler** bu bağlamda zikredilebilir.

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Aşağıdakilerden hangisi aşır okurken dikkat edilmesi gereken kurallardan biri değildir?

- a) Aşır, mümkün olduğunca Kur'ân-ı Kerim'e uygun, sade ve temiz nağmelerle okunmalı
- b) Okurken sesin yükseltilmesi ya da alçaltılması bakımından anlam dikkate alınmalı
- c) Tilavette tecvid kurallarından kesinlikle taviz verilmemeli
- d) Kur'ân-ı Kerim'in belirli bölümlerinden okunacağı zaman o kısım ezber bilinmeli

2. Furkan Suresi 71-77. Ayetlerinin hangi ortamlarda okunması daha doğru olur?

- a) Nişan, nikâh ve düğünlerde
- b) Cenaze ve şehit törenlerinde
- c) Mevlid-i Nebî programlarında
- d) Asker uğurlamada

3. $\text{فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفْتٌ}$ ayette geçen "رَفْتٌ" kelimesinin anlamı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Kadına yaklaşmak
- b) Günah sayılan davranışlara yönelmek
- c) Yalancı şahitlik yapmak
- d) Kavga etmek

4. $\text{وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَىٰ رِجْسِهِمْ}$ ayetinin doğru meali aşağıdakilerden hangisidir?

- a) "Kalplerinde hastalık (münafıklık) olanlara gelince, onların da itaatlarını büsbütün artırır"
- b) "Kalplerinde hastalık (kâfirlik ve münafıklık) olanlara gelince, onların da inkârlarını büsbütün ortadan kaldırır"
- c) "Kalplerinde hastalık (kâfirlik ve münafıklık) olanlara gelince, onların da inkârlarını büsbütün artırır"
- d) "Kalplerinde manevi hastalık (kâfirlik) olanlara gelince, onların da inkârlarını büsbütün artırır"

5. Mü'minûn Sûresi 1-11. Ayetleri aşağıdaki ortamlardan hangisinde okunması daha doğrudur

- a) Asker uğurlamada
- b) Cenaze ve şehit törenlerinde
- c) Mevlid-i Nebî programlarında
- d) Tüm gün ve gecelerde

ON DÖRDÜNCÜ HAFTA

ÜNİTE XIV: UYGULAMA

KONULAR:

- **YÜZÜNE OKUMA** (Kur'ân-ı Kerim'i Karşılıklı Okuyarak Tecvid Konularını Usulüne Uygun Olarak Tatbik Etmek)
- **12. CÜZÜN TAMAMI**
- **EZBER: GENEL TEKRAR**

KAYNAKÇA

- Altıkulaç Tayyar, *Tecvîdü'l-Kurân*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1992;
- Atiyye Kâbil Nasr, *Ğâyetü'l-Mürîd fî İlmi't-Tecvîd: Mektebetü'l-Harameyn*, Riyâd, 1409/1988;
- Atauni İlitam Programı, Kur'ân-ı Kerim Ders Notları, 2012;
- Buhâri, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl: *Sahîhü'l-Buhârî*, thk. Mustafa Dîb el-Buğâ, 4.bs., C:I-VI, Dimaşk, Dâru İbn Kesîr, Beyrut, el-Yemâme, 1993/h. 1414;
- el-Birgivi, Muhyiddin Muhammed b. Pir Ali: *ed-Dürrü'l-Yetim fî't-Tecvid*, İzmir 1301;
- Çetin Abdurrahman, *Kur'ân Okuma Esasları*, Emin Yayınları, Bursa, 2009;
- Debreli Hoca Abdülkerim; *Mizanü'l-Hurûf ve Şifâü'l-ebdân*, İstanbul, 1305;
- Emin Çimen, Abdullah: *Hafızlık Tarihi ve Türkiye'de Hafızlık Kurumunun İşlevselliği*, İstanbul, Sayfa Dijital Baskı, 2010/h. 1431;
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî: *Sunenu Ebî Dâvûd*, thk. Şuayb el-Arnaût, Muhammed Kâmil Karabelli, C:I-VII, Dimaşk, Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009/h. 1430;
- Ebu'l-Feth Osman İbn Cinnî, *el-Muhteseb fî tebyîni vucûhi şevâzzi'l-kirâât ve'l-îdâhi anhâ*, Kâhire: Vizâretü'l-evkâf-el-Meclisu'l-A'lâ li'ş-şuûni'l-İslâmiyye, 1999;
- İbnü'l-Cezerî, Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed, *en-Neşr fî'l-Kirâati'l-Aşr*, thk. Ali Muhammed ed-Debbâ', Dâru'l-Küttâbi'l-Arabî, Beyrut, tsz.;
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd Ebû Abdillâh el-Kazvinî, *Sünenü İbn Mâce*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, tsz.;
- İbn Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî: *el-Musned*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Hamza Ahmed ez-Zeyn, C:I-XX, Kahire, Dâru'l-Hadîs, 1995/h. 1416;
- İbnu'l-Enbari, Ebu Bekr Muhammed b. el-Kâsım: *el-Vakf ve'l-İbtida*, tahk. Muhyiddin Andurrahman Ramazan, Dimaşk, 1971;
- el-İsfehânî, Râğıb Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal: *Müfredâtu elfâzi'l-Kur'ân*, thk. Safvân Adnân Dâvûdî, 5. bs., Dimaşk, Dâru'l-Kalem, 2011/h. 1432;
- Karaçam İsmail, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991;
- Karaçam, İsmail: "Anahatlarıyla Kıraat İlmi ve Tarihi Gelişimi", *Kur'ân ve Kıraati Sempozyumları Kitabı (II. Kur'ân ve Kıraati Sempozyumu)*, İstanbul, 2003/h. 1424;
- Karakılıç Celâleddin *Tecvîd İlmi*, Doğu Matbaacılık, Ankara, 1972;
- Muhammed Mekkî Nasr, *Nihâyetü Kavli'l-Müfid fî İlmi't-Tecvîd*, Kahire, 1308;

- Muhyiddîn Abdulkadir el-Hatip, *Kifâyetü'l-Müstefîd fî Fenni't-Tecvîd*, Vezâretü'l-Evkâf ve's-Şuûnü'd-Dîniyye, Bağdat, 1402/1982;
- Maşalı, Mehmet Emin: *Tarihi ve Temel Meseleleriyle Kıraat İlmi*, 1. bs., İstanbul, Otto Yay., 2016/h. 1438;
- Müslim, el-Haccâc Ebü'l-Huseyn el-Kuşeyrî en-Nîsâbü'rî: *Sahîh-u Muslim*, haz. Muhammed Sâlih Hâşim, C:I-IX, Beyrut, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994/h. 1415;
- Muhaysin, Muhammed Sâlim, *el-Mühezzeb fî'l-Kıraati'l-Aşr*, Kahire, 1978;
- Saçaklızâde, Muhammed b. Ebî Bekr el-Maraşî, *Cuhdü'l-Mukill*, thk. Sâlim Kaddûrî el-Hamed, Dâru İmâr, Ammân, 1422/2001;
- Sarı, Mehmet Ali, *Kur'an'ı Güzel Okuma Yolları*, İstanbul, 2000;
- Sağman, Hafız Ali Rıza, *İlaveli Yeni Sağman Tecvidi*, Bahar Yayınevi, İstanbul, 1958:
- es-Suyûtî, Hafız Celâleddin Abdurrahman b. Ebîbekr, *el- İtkân fî Ulûmi'l-Kur'an*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhim, Mektebetü'l-Asriye, Beyrut, 1408/1988;
- Temel, Nihat, *Kur'an Kıraatında Vakf ve İbtidâ*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfi Yayınları, İstanbul, 2016;
- Tetik, Necati, *Cezeri İlaveleri Karabaş Tecvidi*, İhtar Yayınları, Erzurum, 1993.
- Tetik, Necati: "Türkiye'de Başlangıcından Günümüze Kadar Kıraat İlminin Öğretiminde Takip Edilen Usul Ve Esaslar", *Kur'an ve Kıraati Sempozyumları Kitabı (II. Kur'an ve Kıraati Sempozyumu)*, İstanbul, 2003/h. 1424;
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ: *el-Câmiu'l-Kebîr*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, C:I-VI, Beyrut, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1996;
- Ünlü, Demirhan, *Kur'an-ı Kerimin Tecvidi*, Ankara, 1978;
- Zemaşerî, Ebul-Kasım Cârullah Mahmûd b. Ömer, *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvili fî Vücûhi't-Te'vîl*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1415/1995;
- Zerkeşî, Ebû Abdillâh Bedruddin Muhammaed b. Abdullah: *el-Burhân*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1988;
- Zurkânî, Muhammed Abdu'l-Azîm: *Menâhilu'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'an*, C:I-II, Beyrut, Dâru İbn Hazm, 2006/h. 1427.